

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
MUQIMIY NOMIDAGI QO'QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI

MAGISTRATURA BO'LIMI

JUMANQO'ZIYEV O'KTAMJON O'TKIRJON O'G'LI

DINAMIK SAYTLARNI YARATISHNING DOLZARB MASALALARI

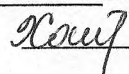
5A110701-Ta'limda axborot texnologiyalari mutaxassisligi

Magistr akademik darajasini olish uchun taqdim etilgan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: t.f.n, dotsent S. Haydarova

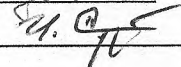
“16” iyun 2020-yil

 imzo

Kafedra mudiri: t.f.n I. Siddiqov

“Himoyaga tavsiya etildi”

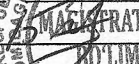
“17” iyun 2020-yil

 imzo

Magistratura bo'limi boshlig'i: Phd. O.O.Bozorov

“Himoyaga tavsiya berildi”

“19” iyun 2020-yil

 imzo

Qo'qon - 2020

MUNDARIJA

KIRISH	3
I BOB. WEB SAYTLAR VA ULARNI YARATISH IMKONINI BERUVCHI DASTURLAR.....	7
1.1. Web texnologiyalarning asosiy tushunchalari.....	7
1.2. Web sahifalar yaratishga mo'ljallangan dasturlar.....	13
1.3. PHP dasturlash tili va uning imkoniyatlari.....	18
II BOB. PHP WEB DASTURLASH TILI VA MYSQL MA'LUMOTLAR BAZASINI BOSHQARISH TIZIMI.....	35
2.1.PHP Web dasturlash tili.....	35
2.2.MySQL ma'lumotlar omborini boshqarish tizimi.....	49
2.3.Web dasturni sozlash va undan foydalanish.....	57
III BOB. INFORMATIKA O'QITISH METODIKASI KAFEDRASI DINAMIK SAYTINI YARATISH.....	63
3.1. Informatika o'qitish metodikasi kafedra web resurslarini yaratish texnologiyasi.....	63
3.2. Web saytdan foydalanish yo'riqnomasi.....	78
XULOSA.....	82
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	83
ILOVALAR.....	

KIRISH

Magistrlik dissertasiyasi mavzusining asoslanishi va uning dolzarbligi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947 sonli farmonida belgilangan vazifalarning samarali yechimini to‘liq ta‘minlash maqsadida oliy ta‘lim darajasini sifat jihatidan oshirish va tubdan takomillashtirish, oliy ta‘lim muassasalari moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va modernizatsiyalash, ularni zamonaviy o‘quv-ilmiy laboratoriyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlash maqsadida Oliy ta‘lim tizimini 2017-2021-yillarga mo‘ljallangan kompleks rivojlantirish dasturi ishlab chiqilgan¹ hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi “Oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi “PF-5847-son farmonida belgilangan vazifalar ijrosini taminlash maqsadida oliy ta‘lim tizimida masofaviy talim va boshqaruvni amalga oshirish, funksional imkoniyatlarini va moddiy texnik bazalardan samarali foydalanib kelinmoqda².

Hozirgi kunda aahborot texnologiyalariga bo‘lgan talabning ortib borishi bilan bir qatorda web saytlarga bo‘lgan ehtiyoj ham kundan kunga ortib bormoqda. Shularni hisobga olgan holda hozirgi kunda oliy ta‘limda dinamik web saytlarni yaratish va unlardan foydalanish boshqaruv tizimini aptimallashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning ob‘ekti pedagogika sohalari bo‘yicha oliy ta‘lim muassasalari (QDPI) ning dinamik saytlari hisoblanadi. **Tadqiqot predmetini** esa dinamik saytlar yaratishda qo‘llaniladigan PHP, JavaScript, HTML, CSS, MySQL dasturiy tillarining imkoniyatlari va funksiyalari tashkil etadi.

Tadqiqot maqsadi dinamik saytlar yaratishning dasturiy, texnik muammolarini o‘rganish hamda PHP, JavaScript, HTML, CSS dasturlash

¹ <https://lex.uz/docs/-3107036>

² <https://lex.uz/docs/4545884#4547875>

tillari va MySQL ma'lumotlar bazasi serverining nazariy va amaliy jihatlarini amaliyotga tadbiiq etishdir.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat. Tadqiq etilayotgan muammoga oid ilmiy-metodik, texnik adabiyotlarni tahlil etish;

dinamik saytlar bo'yicha jahon tajribasini o'rganish;

dinamik saytlarning dasturiy va texnik muammolarini ko'rib chiqish va loyihalash;

PHP, JavaScript, HTML, CSS dasturlash tillari va MySQL ma'lumotlar bazasi serverining imkoniyatlarini o'rganish;

pedagogika sohalari bo'yicha oliy ta'lim muasasalari kafedralarida innovatsion boshqarish uchun dinamik saytlarni yaratish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagiladan iborat. Web saytlar, ularni yaratish imkonini beruvchi dasturlar va ularning asosiy tushunchalari, imkoniyatlari ochib berilgan;

PHP, JavaScript, HTML, CSS, MySQL dasturlaridan foydalanilgan holda Qo'qon davlat pedagogika insituti Fizika-matematika fakulteti informatika oqitish metodikasi kafedrasining dinamik saytini yaratildi;

web-sahifaga kirishga imkon beradigan kod web-serverning tadqiq etilishi natijasida HTML-sahifa mijozning web-brauzerida ko'rsatilishi imkoniyati yaratildi. Ular dinamik tarkibni yaratish uchun server va mijoz tomoni skriptlarining kombinatsiyasidan foydalanadilar.

Tadqiqotning asosiy masalalari va farazlari. Qo'qon davlat pedagogika insituti informatika o'qitish metodikasi kafedrasining dinamik sayti yaratilsa birinchidan-kafedra to'g'risidagi barcha ma'lumotlar bilan nafaqat mamlakatimiz balki xorijiy mamlakatlarda ham tanishish imkoniyati yaratiladi ikkinchidan insitut imijini shakilanishiga hissa qoshiladi uchinchidan WEB – tarmog'ida foydalanuvchilar bilan aloqa uchun formalar yaratilib, qidiruv funksiyalari hamda o'zaro axborot almashinish imkoniyatlari yaratila boshlandi.

Tadqiqot mavzusi bo'yicha adabiyotlar sharhi (tahlili). Ю. Е. Едомский, Максим Кузнецов, Владимир Дронов, Алексей Гладкий-HTML, JavaScript, PHP va MySQL-dan foydalangan holda web-sahifalarni yaratish, CSS-dan foydalangan holda web-sahifalarni formatlashtirish masalalari muhokama qilinadi. PHP asoslari va odatiy skriptlarni yozish namunalari keltirilgan. PHP va phpMyAdmin dasturidan foydalanib MySQL ma'lumotlar bazalarini ishlash va boshqarish usullari tavsiflangan.

Ларри УЛЬМАН PHP - HTML ichiga o'rnatilgan server platformasidagi skript tiliga bag'ishlangan. Quyidagi masalalar ko'rib chiqiladi: til sintaksisi, satrlar va boshqaruv tuzilmalari, massivlar va oddiy iboralar, funktsiyalar; skriptlaringizni disk raskadrovka qilishni tasvirlaydi.

Tadqiqot natijalarining nazariy va amaliy ahamiyati. Magisstrlik dissertatsiya ishining nazariy ahamiyati shundaki, dinamik saytlarni yaratish va ularning dasturiy, texnik muammolarini o'rganish bugungi kundagi o'rnini, saytlar yaratish, web dasturlarining turlari va ularning imkoniyatlari, Denwer dasturini o'rnatish, PHP dasturini sozlash hamda foydalanishning imkoniyatlari haqida nazariy materiallar yig'ishdan iborat.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati: shundan iboratki, dinamik saytlar yuzasidan tadqiq qilingan materiallardan foydalanib, "Informatika o'qitish metodikasi kafedrası" saytni ishlab chiqish. Bu sayt "Informatika o'qitish metodikasi kafedrası" haqida to'liq ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Magistrlik dissertatsiyasi ishining metodologik asosi. Dissertatsiyada tizimlashtirish, statistik, qiyosiy kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Web dasturlashga oid O'zbekiston Respublikasi prezidentining farmoni, Vazirlar Mahkamasining qarorlari hamda web dasturlashga oid mamlakatimiz va horijiy mutaxassislar tomonidan yaratilgan nazariyalari.

–birinchi bosqichda tadqiqot muammosi bo'yicha tegishli adabiyotlar, o'quv rejalari va dasturlarni tahlil qilib, dastlabki materiallar to'plandi;

–ikkinchi bosqichda PHP dasturi va HTML tili haqida ma’lumot, PHP dasturini o’rnatish va unga mos ravishda ilmiy tajriba ishlarini olib borish maqsad qilib qo’yildi va shu asosda tajriba–sinov ishlari olib borildi.

Olingan asosiy natijalar: Magistrlik dissertatsiya ishida PHP dasturlash tili, MySQL va HTML tili imkoniyatlari aytib o’tildi va uning imkoniyatlaridan foydalanib informatika o’qitish metodikasi kafedrasida dinamik sayti yaratildi.

Tadqiqot tuzilmasining tavsifi: Ushbu magistrlik dissertatsiya ishi kirish, 3ta bob xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati va ilovalardan iborat. Ishning umumiy hajmi 84 betni tashkil etadi.

I-BOB. WEB SAYTLAR VA ULARNI YARATISH IMKONINI BERUVCHI DASTURLAR

1.1. Web texnologiyalarning asosiy tushunchalari

Internet tarixi. Internetning paydo bo'lishi tarixi 60-yillarning oxirida Amerika hukumati tomonidan asos solingan ARPANet (Advanced Research Projects Agency tashkiloti) hisoblash tarmog'iga borib taqaladi. Tarmoq harbiy tashkilotlarga xizmat qilgan.

1980 yillar boshlarida ma'lumotlarni uzatishni boshqarish protokoli TCP/IP (Transmission Control Protocol / Internet Protocol) ga asos solindi. Taxminan shu vaqtda ma'lum bo'ldiki, TCP/IP dan turli milliy va xalqaro darajadagi kompyuter tarmoqlarini bog'lashda foydalanish mumkin.

1989 yilning oxirida ARPANet mukammal holga etib keldi, lekin bu vaqtga kelib ko'pgina univetsitetlar va ilmiy muassasalar Internetga ulangan edilar. 1990 yillar boshlarida korporatsiyalar ham Internetdan elektron pochta orqali ma'lumotlar almashishda aktiv ishtirok etardilar. U vaqtlarda Milliy Ilmiy fond tijorat maqsadida Internetdan foydalanishni ta'qiqlagan edi. 1991 yilda bu cheklash bekor qilinadi va Internetdan tashkilot, muassasa, nohukumat tashkilotlarining foydalanish darajasi ortdi, shuningdek, tijorat maqsadida Internetdan keng foydalanila boshlandi (Internet magazinlar, Internet reklamalar va h.k.). 1993 yilda birinchi web-brauzer Mosaic paydo bo'ldi.

World Wide Web. WWW (World Wide Web) – bu qanaqadir Internetdan ajratilgan ma'lum bir joy emas, kompyuter aloqa o'rnatadigan biror nima ham emas. Butunjahon o'rgimchak to'rini Internet doirasidagi xizmat deyish to'g'riroq. Web-serverlar deb ataluvchi ma'lum protokollardan, kompyuterlardan foydalanish orqali (chunki ular tarmokka ulangan va server dasturiy ta'minotiga ega) Internet xizmati yo'lga qo'yiladi.

Kompyuter web-server bo'lishi uchun Internetga ulangan va server dasturiy ta'minoti (DT) ga ega bo'lishi etarli. Bu DT bilan Windows, Mac OS, Unix kabi operatsion sistemalar ta'minlay oladi. Web-server har doim

Internetda “o‘tiradi” va talab qilingan tomonga kerakli informatsiyani jo‘natadi.

Web-sahifalarni yaratish bo‘yicha tavsiyalar. Sahifalarning tiplari.
Web-tarmoqlarni yaratishning umumiy tamoyillari.

Aytaylik, siz WWW (*World Wide Web*, Dunyo tarmog‘i)da o‘z bo‘g‘iningizni yaratmoqchi va joylashtirmoqchi bo‘dingiz. Uning qiziqarli, foydali va muximi ko‘p kiriladigan bo‘lishi uchun nimalar qilish kerak. Aniq javob berish kerak bo‘lgan birinchi savol: Web-bo‘g‘in nima uchun yaratilayapti? Bu savolga ko‘p narsa bog‘liq: bezash usuli, yaratish va keyingi faoliyati uchun sarflanadigan harajatlar, Web ga o‘rnatish uchun ma’lumotlarni tasvirlash formati, Web-serverning va Internet aloqasi kanalining dasturiy ta’minotiga bo‘lgan talablar va instrumentlar. Bu yerda bir necha variantlar bo‘lishi mumkin.

Agar siz qandaydir maxsulotni realizatsiya qilayotgan kompaniya uchun Web-bo‘g‘in yaratayotgan bo‘lsangiz, u holda asosiy maqsad firma to‘g‘risida ma’lumot tarqatish va maxsulot reklamasi va yana Web-magazin tashkil qilish bo‘ladi. Bunda quyidagi vazifalar yechiladi:

- kompaniya imijini o‘zgartirish va obro‘yini ko‘tarish;
- maxsulot markasini oldinga surish;
- maxsulot tug‘risidagi ma’lumotlarning yetarliligi va xaridorlar uchun narxlar;
- dilerlar tarmog‘ini qo‘llab-quvvatlash, maxsulot to‘g‘risidagi ma’lumotlarning yetarliligi va dillerlar uchun narxlar;
- maxsulotni Internetda to‘g‘ridan-to‘g‘ri sotish, Web-magazin tashkil qilish;
- ofisdan tashqaridagi xodimlar uchun ichki ma’lumotlarning yetarliligi.

Boshqacha variant – bu internetda tijorat bilan shug‘ullanmaydigan, balki ma’lumot tarqatadigan ilmiy yoki umumta’lim tashkilotlari uchun Web-bo‘g‘in yaratish. Bu holatda masala qidiruvni tashkil qilish va unga kirish uchun katta ma’lumotlar massivlarini yig‘ish, qayta ishlash va Web-bo‘g‘inga joylashtirish

to'g'risida boradi va so'nggi variant – siz o'zingizning shaxsiy sahifangizni Internetga joylashtirmoqchisiz.

Qo'yilgan savollarga to'g'ri javob berish uchun Web-bo'g'in mo'ljallangan foydalanuvchilar kategoriyasini aniqlash lozim. Klientlarni jalb qiluvchi va ularni ushlab turuvchi ma'lumotlar qurilmasi psixologiya asosida qurilishi kerak. Keyinchalik Web-bo'g'in bilan bog'liq bo'lgan har qanday harakatlarning maqbulligi sahifaga kiruvchilarni ularga nisbatan aks harakatlariga va bu harakatlar ko'zlangan maqsadga yetishga qanchalik xizmat qilishiga ko'ra baxolanmog'i lozim.

Maqsadlar belgilab va foydalanuvchilar kategoriyalari aniqlab olingandan keyin tayorlangan ma'lumotlarni Web-dokumentlar bo'yicha taqsimlab olish, ular orasidagi bog'liqliklarni o'ylab ko'rish va qo'shimcha navigatsion imkoniyatlarni, masalan, Web-bo'g'im bo'yicha qidiruv sistemasini ko'rib chiqish kerak.

Firma Web-bo'g'imining tipik tuzilishi odatda quyidagicha tasvirlanadi:

Kompaniya to'g'risida ma'lumot. Firmaning maqsadlari va ish yuritishi usullari, uning tarixi va h. to'g'risida bayon qilish kerak. Klientlar aynan siz bilan, boshqa kompaniyalar bilan emas, hamkorlik qilib qanday foyda olishlarini ko'rsating.

Maxsulot va xizmatlar yuzasidan ma'lumot. Web-sahifaga o'zingizning maxsulotingizning rasmlarini yoki fotorasmlarini joylashtiring. Uning xususiyatlari va ustunliklarini bayon qiling va undan foydalanishga misollar keltiring. Agar maxsulotning qog'ozdagi katalogi mavjud bo'lsa, u holda uning mazmunini va strukturasi Web-bo'g'inga joylashtirish mumkin. Bu katalogning elektron variantini yaratish va yangilab turishini yengillashtiradi. Agar maxsulotga yoki xizmatlarga Internet orqali buyurtmalar qabul qilish rejalashtirilayotgan bo'lsa, u holda elektron pochta orqali qabul qilish uchun buyurtma blankasini joylashtirish kerak.

Informatsion qo'llab-quvvatlash. Bu bo'limda qo'shimcha texnik ma'lumotlar, ko'p beriladigan savollar, noto'kisliklarni bartaraf qilish uchun maslaxatlar va hokazolar e'lon qilinadi.

Yangiliklar. Xaridorlarni firma tomonidan chiqarilayotgan yangi maxsulotlar va ko'rastilayotgan yangi xizmatlar to'g'risida xabardor qilib turing, press-rilizlarni chop qiling va hokazo.

Teskari aloqa. Siz bilan qanday aloqaga kirishish mumkinligini va qaerda joylashganingiz to'g'risida xabar bering. Izoxlar formasi, mexmonlar kitobi, xaridor o'z fikrlarini jo'natishi uchun elektron pochta adreslari va h. ni joylashtiring.

Web-bo'g'inni to'ldirishda doimo ikki tamoyilni yodda tutish kerak: o'ziga xoslik va e'lon qilinayotgan materiallarning ishonchliligi.

O'ziga xoslik mazmunga qo'iladigan eng birinchi talabdir. *WWW* da shunga o'xshash ko'plab sahifalar bo'lishi mumkin. Sizning Web-bo'g'iningiz shunga o'xshash tematikadagi serverlardan farq qilishi kerak, xech bo'lmaganda diqqatni o'ziga jalb qilish uchun. O'ziga xos materiallarni joylashtirilishi sahifangizga kiruvchilar sonini orttiradi. O'ziga xos ma'lumotlar resursi yaratish uchun printsiptial jihatdan yangi narsani yaratish shart emas, mavjud resurslarni boshqacha tartibda joylashtirish mumkin, lekin bunda xaridorga kerakli materialni qidirishda ko'p vaqt sarflashga majbur qilmaslik kerak. Resurslarning o'ziga xosligini zamonaviy qidiruv sistemalari yordamida tekshirib ko'rish mumkin. Obro' jihatdan kelsak, u siz ma'lumotlarni qanchalik sinchiklab tanlashingiz, tekshiringiz va o'z vaqtida yangilab turishingizga bog'liq bo'ladi.

Web- bo'g'imni yaratishda shu narsani esda tutish kerakki, uni tashkil qiluvchi alohida dokumentlar bir xil bezash usuli va navigatsion vositalar bilan birlashtirilishi kerak. Yagona bezash usuli – bu professional Web-bo'g'imni havaskor Web-bo'g'inlardan farqlovchi ko'rsatkichlardan biridir. Bir xil ko'rinishda qilingan dokumentlar tufayli foydalanuvchilar sizning Web-bo'g'imingizni boshqalardan ajrata olishadi va eslab qolishadi. Bu dokumentlar

xuddi ikki tomchi suvdek bir-biriga o‘hshashi kerakligini bildirmaydi, lekin umumiy g‘oya, yagona usul doimo bo‘lishi kerak.

Shu narsa sahifalar bo‘ylab navigatsion vositalarga ham tegishli. Web-bo‘g‘inga kiruvchi uni xuddi siz kabi yaxshi biladi deb o‘ylamaslik kerak. U hozir o‘zining qaerda turganligini va boshqa hohlagan joyga qanday o‘tishi mumkinligini qiyinchiliksiz bila olishi kerak. Birinchi sahifaga, qidiruv dasturiga yoki Web-bo‘g‘in sxemasiga o‘ta olish imkoniyati ko‘rib qo‘yilishi kerak.

Bundan tashqari usulning bir xilligi beqash va navigatsiya (ma’lumotlar to‘ldirmasdan)ning faqatgina oddiy elementlariga ega shablon- sahifalardan foydalanish imkoniyatini yaratadi. Ularning yordamida yangi sahifalarni tez va unumli tarzda yaratish va uni yaratishda ishni bir necha kishiga taqsimlash mumkin. Tayyor sahifani olishda shablondan foydalanishda unga faqatgina kerakli ma’lumotlarni kiritiladi. Ketma-ketlilik, mantiqiylik, doimiylik – yaxshi Web-bo‘g‘in uchun kerak bo‘ladigan xususiyatlar. HTML 4.0 da paydo bo‘lgan usullarning kaskadli jadvallari sizning Web-bo‘g‘iningiz stilini hosil qilish va o‘zgartirish bo‘yicha qilinadigan ishlarni anchagina soddalashtiradi. Ularning bazi bir imkoniyatlari to‘g‘risida quyida hikoya qilinadi, alohida bo‘lim esa ulaga bag‘ishlanadi.

Maqsadlar aniqlanib, struktura berilgan va matnli va grafik ma’lumotlar yig‘ilgandan keyin Web-bo‘g‘inning tashqi ko‘rinishini ishlab chiqish kerak. U yana erishish kerak bo‘lgan maqsadlarga ham bog‘liq bo‘ladi. Mumkin bo‘lgan yechimlar cpektri juda keng: mavjud sahifalarni ko‘rish va unga o‘xshashlarini yaratishdan tortib professional dizayner va rassomlarga murojaat qilishgacha. Shu bilan bir vaqtda Web-bo‘g‘in tashkil topgan Web-dokumentlarni qurishning o‘rnashib ulgurgan qoidalarini ham yodda tutish kerak.

Struktura. Bugungi kunda dokument strukturasi to‘grisidagi qarashlar qat’iylashdi. Web-dokument o‘zida quyidagi bo‘limlarga ega bo‘lishi kerak: sarlavha, kompaniya nomi, navigatsion panel, hususiy mazmun, kontakt

ma'lumotlari, yangilanish sanasi va vaqti, mualliflik xuquqi va dokument statusi.

Logotip. Web-sahifani yaratishda firmaning nomi doimo ekranda bo'lishi to'g'risida qayg'urish kerak. Buning uchun har bir Web-dokumentning boshida odatda chiroyli qilib bezatilgan firma logotipi joylashtiriladi. Bundan tashqari kompaniya nomi barcha dokumentlarga kiruvchi ma'lumotlarda ham bo'lishi kerak.

Navigatsion panel. Web-dokumentdagi eng muhim bo'limlardan biri bu navigatsion panel yoki boshqaruv panelidir. *WWW* undagi gipermatnli o'tishlar e'lon qilinayotgan metrialar orasida bog'lanishlarni yuzaga keltirganligi hisobiga butun dunyoni egalladi.

Ko'plab o'tkazilgan izlanishlar ko'rsatadiki, Web-serverlarga kiruvchilar juda sabrsizdir va serverdagi ma'lumotlar bo'yicha ikki darajadadan ortiq ichkari kirishni istashmaydi. Shuning uchun katta hajmdagi Web-bo'g'imlarini yaratayotganda har qanday ma'lumot bir-ikki o'tishlardan uzoq jiydashmagan oraliq, odatda birinchi-ikkinchi darajada joylashuvchi dokumentlarni ko'rib chiqish kerak.

Sizning Web-bo'g'iningizning navigatsion paneli har bir dokumentda bo'lishi kerak. Eng avval unda Web-bo'g'im strukturasi qo'shni dokumentlarni ko'rsatuvchi "Oldinga"- "Orqaga" ("Navbatdagi"- "Oldingi") tipidagi yo'naltiruvchi o'tishlar bo'lishi kerak. Yana boshqaruv panelidan Web-bo'g'imning barcha yirik bo'limlari – birinchi darajali bo'limlariga o'tishlar bo'lishi kerak. Va nihoyat foydalanuvchi doimo Web-bo'g'imning asosiy sahifasiga qaytish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. O'tishlardan tashqari mahalliy qidiruv sistemasiga va indeksga bo'lgan yo'lni ko'rsatish kerak

Mazmun. Eng oldin shuni ta'kidlash kerakki, Web-dokumentlar oddiy gazeta yoki jurnallarga qo'yiladigan talablarga to'la javob berislari kerak: Grammatik va orfografik xatolardan holi bo'lish, berilayotgan materiallarning aniqligi va ishonchliligi va boshqalar. Bundan tashqari Web-dokument qanoatlantirishi kerak bo'lgan ko'plab maxsus talablar paydo bo'ladi.

Ko‘pincha dokumentning o‘lchamlari to‘g‘risida savol tug‘iladi: qanday sondagi sahifalar yetarli bo‘ladi? Javob birinchi qaraganda g‘alati tuyulishi mumkin: bitta ekranli oyna yoki xech qanday chegara qo‘ilmaydi. Ko‘plab izlanishlar shuni ko‘rsatadiki, foydalanuvchilar brauzerning yugurdakli polosasi bilan ishlashni yoqtirishmaydi. Ularga hammasidan ko‘proq bitta ekranga sig‘adigan sahifa yoqadi. Haqiqatdan ham siz xech qachon foydalanuvchiga bitta sahifaga joylashtirib yozilgandan ko‘proq ma’lumot bera olmaysiz. Agar bitta sahifaga sig‘dira olmasangiz, u holda yan bitta dokument yarating.

Bir ekranli sahifa ma’lumotlarni tasvirlash uchun mos o‘lchov bo‘lib chiqdi. Agar dokumentning o‘lchami bitta sahifadan o‘tib ketsa, ko‘pchilik hollarda u har biri bitta sahifadan ortiq joy egallamaydigan bir nechta mantiqiy bo‘laklarga bo‘linishi mumkin. Agar ma’lumotni mantiqiy qismlarga bo‘lishning iloji bo‘lmasa, bayon qilish usulini, ba’zan esa materialni o‘zini ham qayta ko‘rib chiqish kerak bo‘ladi. Hozirgi vaqtda Web-serverni bir ekranli dokumentlar asosida qurish kerak degan umumiy fikr hosil bo‘lgan. Bu qoidadan ikki holdagina chekiniladi. U WWWda e’lon qilinayotgan maqolalarga qo‘llanilmaydi va ikkinchi hol- bo‘lsih mumkin bo‘lmagan anketa formalari.

1.2. Web sahifalar yaratishga mo‘ljallangan dasturlar. HTML dasturlash tili haqida ma’lumotlar

HTML - HyperText Markup Language uchun qisqartma shakldir va u 1990 — yilda Tim Berners-Li tomonidan ishlab chiqilgan. HTML WWW-da ko‘rsatiladigan elektron hujjatlarni (sahifalar deb nomlanadi) yaratish uchun ishlatiladi.

Har bir sahifa “**HYPERLINK**” ya’ni “**KO‘PRIK**”lar orqali bir – biriga ulanadi. O‘sha ko‘priklarni bosish orqali boshqa sahifalarga o‘tib yurasiz. Siz internetda ko‘radigan har bir web sahifa HTML ning bir yoki boshqa versiyalaridan foydalanib yozilgan.

HTML kodi matn va tasvirlarni to‘g‘ri formatlashni ta‘minlaydi, shu tarzda sizning Internet brauzeringiz mo‘ljallangani kabi ko‘rsatadi. HTML bo‘lmasa, brauzer matnni elementlar yoki rasmlar yuklash sifatida qanday ko‘rsatishni bilmagan bo‘lardi.

HTML shuningdek, sahifaning asosiy tuzilishini taqdim etadi, keyin **Cascading Style Sheets** ko‘rinishini o‘zgartiradi. Biz HTML-ni web-sahifaning suyaklari (tuzilishi) va **Cascading Style Sheets** (CSS) ni esa uning terisi (tashqi ko‘rinishi) deb tushunishimiz mumkin.

Cascading Style Sheets (CSS) dasturlash tili haqida ma‘lumotlar: CSS birinchi marta 1997 yilda web-ishlab chiquvchilar yaratayotgan sahifalarning tashqi ko‘rinishini aniqlash uchun yaratildi. CSS-dan foydalanib, siz matnning rangi, shriftlar stili, paragraflar orasidagi intervali, ustunlar o‘lchami va joylashuvi, qanday fon tasvirlari yoki ranglar ishlatilganligi, joylashuv dizayni, shuningdek, turli xil ta'sirlarni o‘z ichiga oladi. CSS-ni o‘rganish va tushunish oson, va HTML-hujjat taqdimoti ustidan kuchli nazoratni ta‘minlaydi. Odatda, CSS HTML yoki XHTML formatlash tillari bilan birlashtiriladi.

CSS-ning afzalliklari: CSS vaqtni tejaydi — CSS-ni bir marta yozishingiz va bir nechta HTML sahifalarida qayta ishlatishingiz mumkin. Har bir HTML elementi uchun uslubni belgilashingiz va o‘zingiz xohlaganча web-sahifada qo‘llashingiz mumkin.

Sahifalar tezroq ko‘chiriladi — Agar siz CSS-dan foydalansangiz, siz HTML yorlig‘i (teg) xususiyatlarini har safar yozishingiz shart emas. Faqat bitta CSS qoidasini yozing va uni ushbu tegning barcha ko‘rinishlariga qo‘llang. Shunday qilib, kamroq kod tezroq yuklab olish vaqtini bildiradi.

Oson ta‘mirlash — global o‘zgarishlarni amalga oshirish uchun uslubni o‘zgartiring va barcha web-sahifalardagi barcha elementlar avtomatik yangilanadi.

HTMLga super stillar — CSS HTMLga nisbatan ancha kengroq xususiyatlarga ega, shuning uchun siz HTML sahifangizga HTML xossalariga nisbatan ancha yaxshiroq ko‘rinish bera olasiz.

Global web-standartlari — Endi HTML sifati eskirgan va CSS-dan foydalanish tavsiya etiladi. Ya'ni, kelajakda brauzerlar bilan moslashishi uchun barcha HTML-sahifalarda CSS-dan foydalanishni boshlash yaxshi fikr.

Oflayn ko‘rib chiqish — CSS web-illovalarni maxfiy ravishda saqlab qo‘yishi mumkin. Buning yordamida biz offline web-saytlarni ko‘rishimiz mumkin. Kesh ham tezroq yuklash va web-saytning yaxshi ishlashini ta'minlaydi.

Platforma Mustaqillik — Skript puxta platforma mustaqilligini ta'minlaydi va eng so‘nggi brauzerlarni ham qo‘llab-quvvatlaydi.

JavaScript dasturlash tili haqida ma’lumotlar: JavaScript — bu web-sahifalarni o‘zaro tasirini hosil qilish uchun foydalaniladigan dasturiy tildir. Bu sahifaga hayot beradi ya’ni foydalanuvchini jalb qiladigan o‘zaro tasirlashuvchi elementlar va animatsiyalar hosil qiladi. Agar bosh sahifada qidiruv qutisini ishlatgan bo‘lsangiz, yoki videoni tomosha qilgan bo‘lsangiz, u JavaScript orqali ishlayotgan bo‘lishi mumkin.

JavaScript Javaga mutlaq tegishli emas. JavaScript va Java ikki xil kompyuter tilidir, ikkalasi ham 1995 yilda ishlab chiqilgan. Java obyektga asoslangan dasturiy til bo‘lib, u kompyuter muhitida mustaqil ishlashi mumkin degan ma’noni anglatadi. Boshqa tomondan JavaScript-ni web-ga asoslangan dasturning bir qismi sifatida ishlashga mo‘ljallangan matn asosida dasturlash tilidir desak bo‘ladi. Webga asoslangan muhitda ishga tushishidan oldin tuzilishi kerak bo‘lgan Java dasturlaridan farqli o‘laroq, JavaScript HTMLga birlashtirish uchun mo‘ljallangan. Barcha katta web-brauzerlar JavaScript-ni qo‘llab-quvvatlaydi.

JavaScript dan foydalanish va yozish. JavaScript haqida eng muhim narsa, uni web-kodingizdan foydalanish uchun qanday yozishni bilishingizga hojati yo‘q. Onlaynda bepul JavaScripts-ni topishingiz mumkin. Bunday

buyruqlardan (kodlardan) foydalanish uchun bilishingiz kerak bo'lgan yagona narsa, taqdim etilgan kodni web-saytingizdagi to'g'ri joylarga qanday joylashtirishdir.

JavaScript-dan foydalanish uchun yozishga hojat bo'lmasa-da, ayrim kod yozuvchilar buni qanday qilishni bilishni istashadi. JavaScriptda mavjud kodni yaratish uchun maxsus dastur talab qilinmaydi. Windows uchun Notepad kabi tekis muharriri sizning JavaScript-ni yozishingiz uchun kerak.

JavaScript va HTML boshqa narsalar. HTML va JavaScript ikki xil narsadir, lekin ular bir-birini to'ldiradi. HTML — statik web-kontentni aniqlash uchun mo'ljallangan formatlash tili. Bu web-sahifani uning asosiy tuzilishi bilan ta'minlaydi. JavaScript bu sahifadagi dinamik vazifalarni, masalan, animatsiya yoki qidiruv maydonchasini bajarish uchun mo'ljallangan dasturiy tildir. JavaScript web-saytning HTML tizimida ishlash uchun yaratilgan va odatda bir necha marta ishlatiladi. Agar siz kod yozishni davom ettirmoqchi bo'lsangiz, ularni alohida fayllarga joylashtirsangiz JavaScript-ga osonroq kira olasiz. (.JS kengaytmasidan foydalanish ularni aniqlashda yordam beradi.) JavaScript-ni HTML-ga teg kiritish orqali bog'laysiz.

JavaScript-ning afzalliklari. JavaScript-dan foydalanishning afzalliklari — Albatta bu yerda barchasi emas, asosiylari.

Saytga darhol javob yozish — Ular ular biror narsa kiritishni unutganmi yo'qmi, sahifani qayta yuklanishini kutish shart emas.

O'zaro tasirni oshirish — Foydalanuvchilar sichqonchani bosganda yoki klaviatura orqali ularni faollashtirganida, siz interfeyslarni (kompyuter bilan foydalanuvchuga aloqa qilish imkonini beradigan qurilma) yaratishingiz mumkin.

Boyroq interfeyslar — Siz JavaScript-dan saytga tashrif buyuruvchilarga boy interfeys berish uchun drag-and-drop tarkibiy qismlari va slayder kabi narsalarni foydalanishingiz mumkin.

JavaScript-ni cheklashlar.

JavaScript-ni to'liq dasturlash tili sifatida ko'rib chiqa olmaymiz. Unda³ Quyidagi muhim xususiyatlar yo'q:

- Client-side JavaScript fayllarni o'qish yoki yozishga ruxsat bermaydi. Bu xavfsizlik sababi bilan saqlandi.
- JavaScript-ni tarmoq ilovalari uchun ishlatib bo'lmaydi, chunki bu qo'llab-quvvatlanmaydi.
- JavaScript-da hech qanday multithreading (ko'p ishlov berish) yoki multiprocessor qobiliyati yo'q.

PHP dasturlash tili haqida ma'lumotlar: PHP Hypertext Preprocessor (PHP) — web-dasturchilarga ma'lumotlar bazalari bilan o'zaro bog'langan dinamik tarkibni yaratishga imkon beruvchi dasturiy tildir. PHP asosan web-ga asoslangan dasturlar ishlab chiqish uchun ishlatiladi.⁴

Rasmus Lerdorf, PHP ning birinchi versiyasini 1994 yilda ochdi. PHP — «PHP: gipermatnli preprocessor» uchun takrorlanadigan qisqartma. PHP HTML-ga o'rnatilgan server tomoni skript tilidir. Bu dinamik tarkibni boshqarish, a'lumotlar bazalari, seanslarni kuzatish, hatto barcha elektron tijorat saytlarini yaratish uchun ishlatiladi. MySQL, PostgreSQL, Oracle, Sybase, Informix va Microsoft SQL Server kabi ommabop ma'lumotlar bazalari bilan birlashtirildi.

PHP-ning umumiy foydasi. PHP formalarni boshqarishi mumkin, ya'ni fayllardan ma'lumotlarni to'plash, ma'lumotlarni faylga saqlash, elektron pochta orqali ma'lumotlarni yuborish, foydalanuvchiga ma'lumotni qaytarish. PHP orqali ma'lumotlar bazasida elementlarni qo'shish, o'chirish, o'zgartirish kabi vazifalarni bajarishingiz mumkin. Cookie-fayllarga kirish va o'zgaruvchan parametrlar. PHP-dan foydalanib siz web-saytingizning ba'zi sahifalariga kirishni cheklashingiz mumkin. Ma'lumotlarni shifrlash mumkin.⁵

³ <https://www.w3schools.com/js/>

⁴ <http://www.php.net>

⁵ <http://www.php.net/manual>

PHP ning xususiyatlari. Beshta muhim xususiyatlar PHP ning fazilatlarini tabiiy qiladi:

- Oddiylilik
- Samaradorlik
- Xavfsizlik
- Moslashuvchanlik
- Yaqin munosabat.

1.3. PHP dasturlash tili va uning imkoniyatlari

PHP – o‘z nomini etarlicha tanitib ulgurgan, dasturlash tili hisoblanadi. Gap shundaki, boshlanishda bu uncha qiyin bo‘lmagan shaxsiy WEB – sahifalarini yaratish uchun mo‘ljallangan oddiy makrosklar to‘plamidan iborat bo‘lgan bo‘lib, PHP-personal home page (shaxsiy uy sahifasi) so‘zlarining qisqartmasidan iborat.

Tez orada u foydalanuvchilar nazariga tusha boshladi, hamda tezlik bilan takomillashib, ommalashib bordi. 1997 yildan bu til ustida programistlar guruxi ish olib boradi.

Mehnatlarning samarasida esa PHP3 keyingi versiya yaratildi. Bu PHP ning takomillashgan va zamonaviy versiya bo‘lib, unda matnlarning qayta ishlashning yangi usullari yaratildi va bu usullar Zib Zuraski va endi Gutians (Zeev, Surasky, Andi Ceutmans) ismli programistlar tomonidan yaratildi. SHuningdek tilning sintaksisida biroz o‘zgarishlar kiritilib, yangi funksiyalar qo‘shildi. YAngi versiya shu davrda sarver uchun dasturlash tillarining eng zo‘ri hisoblanib, juda ham tez ommalashib ketdi.

MySQL ma’lumotlar bazasi va Apache serveri bilan ishlash uchun PHP ning imkoniyatlari yanada kengayib bordi. Apache serveri hozirgi kunda dunyodagi eng keng tarqalgan Web -server hisoblanadi va PHP tili Apache serveri uchun modul ko‘rinishida qo‘llanilishi mumkin. MySQL- bu zamonaviy ma’lumotlar bazasi bo‘lib pulsiz (tekin) tarqatiladi, shuning uchun

ham PHP ning barcha funksiyalari shu bazaga bog‘langan. Tan olish lozimki Apache, MySQL va PHP larning o‘zaro bir-biri bilan bog‘liq ravishda ishlashi o‘rtadagi raqobatga barham beradi.

Bu esa PHP boshqa MBSI bilan ishlamaydi degani emas. Bu texnologiya juda MBSI va Web serverlar bilan ishlash imkoniyatiga ega.

WEB sahifalarni va tarmoqni yaratish yo‘llari o‘zgarishi bilan PHP ham takomillasha bordi. 1990 - yil o‘rtalariga kelib katta tarmoqlarda ham HTML da yozilgan yuzlab statik sahifalar ishlatilar edi. hozir esa jarayon o‘zgarib bormoqda. WEB sahifalarini yaratuvchilar ma‘lumotlar bazasi bilan ishlovchi WEB sahifalarni yaratish imkoniga ega bo‘lib, foydalanuvchilarni qayta ishlash imkoniga ega bo‘lgan WEB sahifalarni yaratmoqdalar.

Ma‘lumotlarni saqlash va ma‘lumotlarga murojat qilish uchun ma‘lumotlar bazasidan foydalanish yanada aktuallashib, mobil telefonlar, raqamli televideniya va hokazolar. Turli xil qurilmalarda ma‘lumotlarni uzatishda sifatni o‘shishiga erishishmoqda.

Bu fikrlar asosida aytish mumkinki, kelgusida PHP tili yanada takomillashib o‘zining o‘ta yuqori darajadagi dasturlash tili ekanligini namoyon qiladi.

PHP turli xil sistemalarda ishlay oladi. U sistema Windows, Unix ning ko‘plab versiyalari, shuningdek Linux va hatto Macintosh bo‘lishi mumkin. PHP ko‘plab tarmoq serverlarida, xususan Apache, Microsoft Internet Information Server, Web Site Pro, Iplanet Web Server va Microsoft Personal Web Server – larda ishlashi mumkin. Agar o‘zimiz tuzgan dasturlarimizni Windows tizimida tekshirishni xoxlasak oxirgi sanab o‘tilgan serverdan foydalanishimiz mumkin, hatto Apache serveri Windows sistemasi boshqaruvida ishlasa ham.

PHP interpretatori yordamida dasturni alohida mustaqil ko‘rinishda kompilyasiya qilish mumkin. U holda dasturni mustaqil ishga tushirish mumkin. PHP tilini yaratishda ma‘lumotlar bazasi bilan bog‘lanish talablarini alohida e‘tiborga olingan. Ko‘plab ma‘lumotlar bazalarini PHP da o‘qish

mumkin. Masalan bularga Adabas D, InternetBase, Golid, dBase, mSQL, Sybase, Empress, MySQL, Velosic, FilePro, Oracle, Unixdbm, Informix va hokazolarni keltirishimiz mumkin. SHuningdek, PHP ODBC standartini ham o'qiy oladi. Ushbu qo'llanmada esa biz Linux, Apahe va MySQL serverlar asosida fikr yuritimiz. Bu uchta dasturlar majmualari keng foydalanish mumkin bo'lgan

PHP4 ni <http://www.php.net> tarmog'idan olish mumkin. Buning uchun esa, aloxida kredit kartochka talab qilinmaydi.

PHP ni web-tarmog'i progromistlar uchun ajoyib manba hisoblanadi. <http://www.php.net/manual> adresida boshqa progromistlarning izohlari, fikrlash va tanqidiy fikrlari keltirilgan ma'lumotlarni va qo'llanmalarni olish mumkin. Bu ko'llanmalarni turli xil formatlarda olish mumkin.

PHP.ini fayli. PHP ni o'rnatib bo'lgandan so'ng, uning nastroykasini PHP.ini fayli yordamida o'zgartirish mumkin. Agar kompyuterga UNIX operasion sistemasi o'rnatilgan bo'lsa, bu fayl /usr/local/lib katologida, agar Windows operasion sistemasi o'rnatilgan bo'lsa, Windows katologida joylashgan bo'ladi.

Agar dasturlash tili omma uchun (tekin) bo'lsa, albatta yordamni Internet dan etarlicha topish mumkin. PHP tili bo'yicha siz bilan fikr almasha oluvchi yana bir yaxshi manba bo'lib, u PHP bilimlar bazasi, yani knowledge Base deb nomlanadi, va uni <http://www.fagts.com/knowledge-base/index.phtml> deb nomlanadi.

Birinchi dastur.

Biz yuqorida PHP ni o'rnatish va o'rganish bo'yicha boshlang'ich ma'lumotlarni oldik. Endi esa, PHP da birinchi dasturimizni yaratishga harakat qilamiz. PHP da dastur tuzish uchun HTML dagi kabi WEB-sahifa yaratishni bilishimiz lozim.

Ushbu dasturda esa, Quyidagilarni o'rganishga harakat qilamiz:

PHP-programmalarini yaratish, serverga nusxasini ko‘chirish va ishga tushirish PHP komandalari va HTML matnini bitta hujjatga bog‘lash, Dastur matnini tushintirish uchun izoh keltirish

PHP-dasturni tuzish uchun ixtiyoriy matn redaktorini ishga tushiramiz. PHP – dasturi HTML- hujjatlari kabi oddiy matndan tashkil topadi. SHuning uchun dasturni ixtiyoriy matn redaktorida, agar unix bo‘lsa, VI-yoki Emacs da ham yozish mumkin. quyidagi dastur matnini kiritaylik va uni first.php deb saqlaylik:

```
< ? php
    print "hello web";
?>
```

ushbu dastur kengaytmasi albatta. PHP bo‘lishi shart. Agar dastur server emas, balki kletn kompyuterida tuzilgan bo‘lsa, dastur faylini serverga kiritish uchun FTP servisdan foydalanishga to‘g‘ri keladi. Agar dasturda xatoliklar mavjud bo‘lmasa, u holda natijani brauzer oynasida ko‘rish mumkin.

Agar dasturda yoki uning kengaytmasida xatolik mavjud bo‘lsa, brauzer oynasida dastur matnining o‘zi namoyon bo‘ladi.

Jadvalda keltirilgan standart va dasturiy teglar PHP ning ixtiyoriy konfiguratsiyasida ishlaydi. qisqa va ASP teglar ishlashi uchun php.ini faylida aniq keltirilgan bo‘lishi lozim. qisqa teglar foydalanilishi uchun php.ini faylida quyidagi direktiva yozilgan bo‘lishi lozim:

Php.ini faylini taxrir qilib, ixtiyoriy direktivadan foydalanish mumkin. quyidagi barcha teglar uchun yozilgan dastur matnini ko‘raylik:

```
<?
    print "hello web";
?>
<? php
    print "hello web";
?>
<%
```

```
print "hello web";
%>
<script language="php">
print "hello web";
</script>
```

print () funksiyasi

Bu funksiya ma'lumotlarni ekranga chop qilish uchun foydalaniladi. Ekranga beriladigan ma'lumotlar () ichiga beriladi. Ekranga beriladigan har bir ma'lumot " " ichiga berilishi lozim. SHuningdek Print dan keyin () qo'yish ham, qo'ymaslik ham mumkin.

HTML va PHP ning birgalikda ishlatilishi. Quyida keltirib o'tiladigan dastur faqat PHP komandalaridan tashkil topgan. Lekin ochuvchi va yopuvchi teglar qo'shish orqali HTML - tekst qo'shib HTML va PHP ning aralash hujjatning yaratish mumkin:

```
<html>
<head>
  <title> php va html hujjati </title>
</head>
<body>
<b>
<?php>
  print "hello world!";
?>
</b>
</body>
</html>
```

Agar dasturni saqlab (.PHP) uni brauzer orqali ishga tushirsak, ekranda (jirno'y) hello world! hosil bo'ladi.

PHP-dasturida komentariyalar (izohlar)

Ma'lumki, dasturni tuzish jarayonida hamma narsa tushunarli va oddiy dasturni ham tushunib olish qiyin bo'lib qoladi. SHuning uchun ham, dastur yozish jarayonida albatta izoh keltirib borish zarur, chunki sizni dasturingizdan foydalanuvchiga biroz osonroq bo'ladi.

Komentariya (izoh) - bu interpretorda qayta ishlanmaydigan, dasturdagi oddiy matn hisoblanadi. Izoh dasturni tushinish uchun engillik yaratish maqsadida foydalaniladi.

O'zgarmlar. O'garuvchilardan foydalanish ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlashning eng ajoyib usullaridan biri hisoblanadi. Biz bu o'zgaruvchilar qiymatini, hattoki tipini xoxlagan vaqtimizda o'zgartira olishimiz mumkin. Lekin dastur yaratish jarayonida shunday holat bo'lishini istab qolamizki, bunda bizni bergan qiymatimiz yoki ma'lumotimiz dasturni yaratish va foydalanish jarayonida, kerak bo'lsa tasodifan o'zgarib ketishdan holi bo'lsin, ya'ni o'zgarmlar. Buning uchun o'zgarmlardan foydalanishimiz zarur. RNR4 da o'zgarmlar bilan ishlovchi define() funksiyasi manashu maksadda ishlatiladi. Bu funksiya yordamida yaratilgan o'zgarmlar (konstanta) dasturni yaratish va foydalanish jarayonida o'zgartirilmaydi. O'zgarmlarni tashkil etish uchun define() funksiyasida o'zgarmlar nomi va uning qiymati beriladi.

Define ("nomi",42)

O'zgarmlar qabul qiladigan ma'lumot qiymat va simvol bo'lishi mumkin. O'zgarmlar nomi esa fakat katta harflar bilan beriladi. O'zgarmlardan foydalanishda faqat katta harflar bilan \$ belgisini oldiga qo'ymasdan yoziladi.

Quyidagi o'zgarmlardan foydalanish dasturda qanday ishlatilishiga misol sifatida keltirib o'tamiz:

```
<html>
<head>
<title>Uzgarmlarni tashkil etish</title>
</head>
<body>
<?php
```

```
define("USER",Gerald);
print "Welcome".USER;
?>
</body>
</html>
```

Agar dasturga ahamiyat bersak, «Welcome» yozuvidan so‘ng konkatenasiya (.) belgisidan foydalandik.

RNRda yana bir imkoniyat borki, u foydalanuvchiga avtomatik ravishda bir nechta o‘zgarma tashkil etib beradi. Masalan, `_FILE_` o‘zgarma fakat foydalanilayotgan aktiv fayl nomini o‘zida saqlaydi. `_LINE_` ishlatilayotgan fayldagi aktiv katorni aniklab beradi va x.k.

Ma’lumki, jarayonlar chizikli, takrorlanuvchi va tarmoklanuvchi bo‘lishi mumkin. Xozirgacha urgangan va kurgan misollarimiz fakat chizikli jarayonga tegishli edi. Bu mavzuning asosiy maksadi esa, RNR4 tilida tarmoklanuvchi va takrorlanuvchi jarayonlar uchun qanday funksiya, prosedura va instruksiyalardan foydalanilishi bilan tanishtirishdan iborat. iz asosan Quyidagilarni urganamiz:

if instruksiyasi yordamida dasturdagi ba’zi bir shartlarni qanday tekshirilishi va bajarilishi;

SHeart bajarilmagan kism uchun dasturning alternativ bo‘limini =anday yaratish;

Switch yordamida ba’zi bir ifodalarni qiymatini e’tiborga olgan holda dastur qismini qanday yaratish ;

While yordamida siklik jarayonni tashkil etish;

For yordamida siklik jarayonlarni tashkil etish;

Siklik jarayonlarni tuxtatish qanday bajariladi;

Bir necha siklik jarayonlarni birgalikda qanday tashkil etish.

RNR4 da shartli jarayonlarni ifodalash. Juda kup dasturlar ma’lum bir shartlar sababli uzining holatini o‘zgartirib turadi. Ma’lum bir anik shartlar asosida dasturning takomillashuvchi yaratilayotgan Web sahifalarning

dinamikligini yanada mustaxkamlaydi. Boshka dasturlash tillari kabi RNR4 tili ham shartli instruksiyalardan foydalanadi. Bu instruksiya RNR4 da if yordamida amalga oshiriladi.

IF operatoridan foydalanish. IF instruksiyasidan foydalanilayot-ganda hisoblash jarayoni uchun shart kavslar ichida tekshiriladi. Agar shart bajarilsa (true bo‘lsa) blok ichidagi ifoda bajariladi, aks holda blok ichidagi ifoda tulik tashlab yuboriladi. IF instruksiyasining umumiy kurinishdagi sxemasini Quyidagicha keltirish mumkin:

```
IF (shart)
{
// bu erdagi ifoda agar berilayotgan shart rost bo‘lsa bajariladi
}
```

Keltirib utilgan umumiy sxemani yanada anikrok tushunib olish uchun Quyidagi misolni keltirib o‘taylik.

```
<html>
<head>
<title>IF yordamida shartli ifodalarni kullash </title>
</head>
<body>
<?php
$mod="sad";
if ($mod="happy")
{
print "Mening kayfiyatim juda ham yaxshi!"
}
?>
</body>
</html>
```

Operator yordamida \$mood O‘zgaruvchi =iymatini “happy” katori bilan solishtiramiz. Agar shart bajarilsa, blok ichidagi yozuv ekranga beriladi, aks

holda berilmaydi. Keltirib utilgan misolda blok ichidagi instruksiya kup emas, shuning uchun bu blokni yanada ixchamrok kurinishda Quyidagicha keltirish mumkin:

```
if ($mod="happy")
print "Mening kayfiyatim juda ham yaxshi!";
```

IF instruksiyasining else bloki. IF instruksiyasini keltirish jarayonida beriladigan shart bajarilmasa alternativ blok keltirishga majbur bo‘lib kolinadi. Bunning uchun esa, if shartdan keyingi blokdan sung else blokini ham berish lozim. Umumiy holda bu holatni Quyidagicha keltirish mumkin:

```
If (shart)
{
//bu blokdagi ifodalar shartni tekshirish natijasi rost bulganda bajariladi
}
else
{
// bu blokdagi ifodalar shartni tekshirish natijasi rost bulganda bajariladi
}
```

Keltirib utilgan umumiy sxemani yanada mustaxkamlash uchun Quyidagi misolni kurib o‘taylik:

```
<html>
<head>
<title>IF yordamida shartli ifodalarni kullash va else blokini tekshirish
</title>
</head>
<body>
<?php
$mod="sad";
if ($mod="happy")
{
print "Mening kayfiyatim juda ham yaxshi!"
```

```

}
else
{
print "Menda $mood";
}
?>
</body>
</html>

```

\$mood O‘zgaruvchisi bu misolda sad katorini kabul kiladi, bu esa “happy” katori bilan bir xil emas, shuning uchun ham shart bajarilmaydi. Bu esa, birinchi blokni bajarilmasligini bildirib, keyingi blokda keltirib utilgan ifodani ekranga berilishi bildiradi.

IF instruksiyada keltiriladigan else bloki murakkab masalalarni echish imkoniyatini beradi. RNR4 tilida esa, yanada murakkabrok bulgan shartlarni tekshirish imkoniyatlari mavjud bo‘lib bu shartlarni biz keyingi mavzularda keltirib o‘tamiz.

Funksiya. Funksiya – bu yaxshi ishlangan dasturning eng asosiy komponenti hisoblanadi. Ular yaratilayotgan dasturning tushunarligini juda ham yaxshi bo‘lishiga va foydalanishga qulay bo‘lishiga katta yordam beradi. Ixtiyoriy yaratilayotgan dastur uning yordamisiz biror katta natijaga erishgan emas. Aytmoqchimizki, funksiyalar dasturlash bilan shug‘ullanishni boshlaganlar va davom ettirayotgan uchun juda ham zarur va qulay hisoblanadi. Funksiyalar va ularning yordamida ko‘p ishlatiluvchi bir xil tipdagi o‘zgaruvchilar ustida ko‘p martalik hisoblashlarni qanday qilib ixchamlashtirish mumkinligini o‘rganamiz.⁶

Funksiyalarni qanday yaratish va ularga murojaat qilish, funksiya parametrlariga qiymatlarni qanday uzatish va qaytarilgan qiymatlarni qabul qilib olish, matnli o‘zgaruvchida uning nomini saqlagan holda qanday qilib

⁶ Informatika: Kasb-xunar kollejlari uchun o‘quv dasturi. Mualliflar jamoasi: A.A. Abduqodirov, R.D. Aloev, R.R. Boqiev va boshqalar—T.:2000.

funksiyaga dinamik murojaat qilish , global o‘zgaruvchilarga funksiyadan turib qanday murojaat qilish, «Eslash» funksiyalarini qurish, ko‘rsatma bo‘yicha funksiya argumentini uzatish kabi narsalarni o‘rganamiz.

Funksiya nima? Funksiyani shunday qurol sifatida tasavvur qilish mumkinki, biz unga boshlang‘ich ma‘lumotlarni ya‘ni xom ashyolarni berib tayyor maxsulot olishimiz mumkin. Funksiya bizdan boshlang‘ich bir yoki bir necha ma‘lumotlar, qiymatlar oladi hamda o‘zida ularni biz qo‘ygan maqsadimizga qarab qiymatlarni natija sifatida qaytaradi. SHuning uchun ham funksiya maqsadga bog‘liq ravishda ixtiyoriy vazifani bajaruvchi instrument hisoblanadi.

Masalan, oddiy misol sifatida uyda pechen‘ye pishirishni olib qaraylik. Agar bir-ikki marta pishirsak uni qo‘lda tayyorlashimiz mumkin. Lekin, agar bozor uchun xar kuni tayyorlaydigan bo‘lsak, u holda unga mos ravishda avtomat qidirib qolamiz. Ushbu misol asosida shunday savol tug‘iladi. «Bu funksiya bizni bajarmoqchi bo‘lgan ishimizdagi takrorlanishlar uchun qanday ahamiyatga ega?». Bu esa jarayonni qonuniy va ko‘p marta takrorlanishi bilan bog‘liq.

U holda funksiyaning dasturimizda murojaat qilish mumkin bo‘lgan alohida nomdagi dastur sifatida tasavvur qilishimiz mumkin. Bu dasturiy funksiya faqat murojaat qilingandagina ishlaydi. Funksiya qaytargan qiymatalarni biz natija sifatida chop qilishimiz mumkin yoki dastur davomida foydalanishimiz mumkin.

Yangi termin Funksiya – bu intsruksiya va operatorlardan iborat qism dastur bo‘lib, u asosiy dasturlarda zarur vaqtlarda foydalaniladi. Funksiyalar tayyor qurilgan yoki dasturchi tomonidan qurilgan bo‘lishi mumkin. Ular ba‘zi bir boshlang‘ich ma‘lumotlarni o‘zida foydalanish uchun so‘rashi va natijaviy qiymatni qaytarishi mumkin.

Funksiyalarga murojaat. Funksiya ikki xil bo‘lishi mumkin. Bular tilning kompilyatorida mavjud funksiyalar hamda dasturchi tomonidan yaratiladigan funksiyalar. Birinchi ko‘rinishdagi funksiya xaqidagi deyarli

ma'lumotga egamiz. Chunki yuqorida keltirib o'tgan print ("Hello, Web"); funkciyamiz kompilyatorga tegishli. Lekin print() funkciyasi oddiy funkciya hisoblanmaydi, chunki bu funkciya o'zining argumenti uchun qavslarni qo'yish shartini qattiq talab qilmaydi. U xolda print ("Hello,Web") va print "Hello,Web" funkciyalar ekvivalent konstruksiyalar hisoblanadi. Lekin faqat shu funkciyagina bunday ko'rinishga ega bo'la oladi. Qolgan barcha funkciyalar qavslar qo'yilishini hatto argument talab qilmaganda ham talab qiladi.

Funkciya albatta o'zining nomiga ega bo'lishi lozim. Yuqorida keltirib o'tgan funkciyamiz nomi esa print va uning argumenti qavs ichida beriladi. Funkciyada bir yoki bir necha argumentlarning bo'lishi mumkin. Agar ko'p bo'lsa ular bir-biridan vergal(,) bilan ajratib yoziladi. Ularni umumiy holda quidagicha keltirishimiz mumkin:

Some-function (\$argument-1, \$argument-2); ixtiyoriy funkciyaalbatta qiymat qaytaradi. Bunga sabab esa, funkciya bajargan ishning muvaffaqiyatli yakunini aniqlash bo'ladi.

Masalan, abs() funkciyasi sonning absolyut qiymatini qaytaradi. Buning uchun u mianfiy son qabul qilib, musbat qiymat qaytaradi. Bu funkciyaga esa, quyidagi dastur misol sifatida keltirishimiz mumkin.

Misol:

```
<html>
<head>
<title> abs() funkciyasini chakirish</title>
</head>
<body>
<?php
    $num=-321;
    $newnum=abs($num);
print $newnum; // natija «321»
?>
```

```
</body>
```

```
</html>
```

Bu misolda \$ pit o'zgaruvchisiga – 321 qiymatni o'zlashtiramiz. Keyin esa, abs() funksiya argumentiga uzatib, shu funksiya olgan natija \$ new pitni o'zgaruvchiga uzatiladi. Bu o'zgaruvchidagi natijani print() orqali chop qilib olamiz. Aslida esa, dasturni yanada ixchamroq bo'lishi uchun \$newnum o'zgaruvchisidan foydalanmay print(abs(-321)) berishimiz ham mumkin.

YAngi termin **Funksiya argumenti** - bu siz funksiyaga murojaat qilganimizdagi beradigan qiymatlaringiz bo'lib, ular qavs ichida beriladi. Funksiyani yaratishda argument nomi sharli ravishda beriladi, so'ngra esa, bu argumentdan funksiya o'zagida foydalanish mumkin.

Funksiyalarni yaratish. Funksiyalarni yaratish uchun function kalit so'zidan foydalaniladi, hamda uning umumiy sxemasi quyidagicha bo'ladi:

```
Function some_func (#argument_1, #argument_2);
{
    //funksiya uzagi
}
```

Funksiya nomi function so'zidan keyin beriladi va qavslar ichida argumentlar keltiriladi. Agar yaratilayotgan funksiya hech qanday argument talab qilmasa ham qavslar qo'yilishi shart.

Keltirib o'tgan fikrlarimizni yanada mustahkamlash uchun quyidagi misolni keltirib o'taylik:

Misol:

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title> funksiyani aniklash</title>
```

```
</head>
```

```
<body>
```

```
<?php
```

```
function bighello()
```

```

{
    print "<h1>HELLO</h1>";
}
bighello()
?>
</body>
</html>

```

Bu dastur brauzer oynasiga faqat «HELLO» yozuvini chiqarib beradi. Dasturda esa, funksiya nomini bighello() deb nomladik, hamda bu funksiya hech qanday argument talab qilmaydi. Bu misolda keltirib o‘tilgan funksiya barcha talablarga to‘g‘ri keladi.

Endi esa, argument talab qiluvchi quyidagi misolni keltirib o‘taylik:

Misol:

```

<html>
<head>
<title> Argument talab qiluvchi funksiyaga misol</title>
</head>
<body>
<?php
function printBR($txt);
{
    print ("txt"<br>\n);
}
printBR("Bu kator");
printBR("Bu keyingi kator");
printBR("Bu bir keyingi kator");
?>
</body>
</html>

```

printbr() funksiyasi argument kiritilishini talab qiladi. Argument tipi esa, matnli bo‘ladi va uning nomi \$txt deb atalgan. Endi biz bu funksiya yordamida ixtiyoriy yozuvni brauzerga chop qilishimiz mumkin.

Qiymat qaytaruvchi funksiyalar yaratish. Funksiya qiymat qayta-rishi yoki return operatori yordamida ob’ekt qaytarishi mumkin. Bu operator funksiya ishini tugatadi va qaytarilishi lozim bo‘lgan qiymatni chaqirilgan bosh dasturga qaytaradi.

Bu fikrlarni mustaxkamlash maqsadida 2 sonning yig‘indisini hisoblashga doir quyidagi misolni keltirib o‘taylik.

Misol: qiymat qaytaruvchi funksiya

```
<html>
<head>
<title> +iymat qaytaruvchi funksiya </title>
</head>
<body>
<?php
function addNums ($firstnum, $secondnum);
{
    result=$firstnum+$secondnum);
}
print addNums(3,5); // natija 8 chikadi
?>
</body>
</html>
```

Bu dasturning bajarilishi natijasida brauzerda 8 chop qilinadi. CHunki add nums() funksiyasining argumentlari 3 va 5 qiymatlarni qabul qiladi. Avvalroq aytib o‘tganimizdek, dasturni yanada ixchamroq ko‘rinishga keltirishimiz mumkin. U holda funksiyaning o‘zagi quyidagi ko‘rinishga ega bo‘ladi.

```
{ return ($firstnum+#secondnum); }
```

return operatori qiymat, ob'ekt qaytarishi yoki xech rasa qaytarmasligi ham mumkin. Return operatori yordamida qiymat qaytarishning bir necha usullari mavjud bo'lib ular:

return 4;	-o'zgarmas;
return(\$a/\$b);	-ifoda yoki
return(function(\$argument))	- bo'lishi mumkin.

Funksiyalarga dinamik murojaat qilish. Funksiya nomini biror matnli tipga ega bo'lgan o'zgaruvchiga o'zlashtirish mumkin, hamda xuddi shu o'zgaruvchiga xuddi funksiya murojaat qilgandek ishlash mumkin. Fikrimizni yanada aniqroq tasavvur qilishimiz uchun esa, quyidagi misolni keltirib o'taylik:

Misol:

```
<html>
<head>
<title> Funksiyalarga dinamik murojaat</title>
</head>
<body>
<?php
function sayHello( );
    {print "Hello <br>";    }
$function_holder="sayHello";
$function_holder();
?>
</body>
</html>
```

Bu erda \$function-holder o'zgaruvchisi matnli tipga ega va u Sayhello() funksiyasi nomini o'zlashtiradi. Keyin esa, xuddi funksiyaga murojaat qilgandek \$function-folder() ga murojaat qilishimiz mumkin.

Albatta, tabiiy savol tug'iladi: «Funksiyaga murojaat qilishning bu usulidan nima naf bor?» Bu misolda biz ortiqcha ish bajardik. Lekin boshqa

katta dasturlarda bu usulning yutug'i katta bo'ladi. Masalan, foydalanuvchi talabiga asosan dastur xolatini o'zgartirishga to'g'ri keladi. SHunda biz qatorli parametr (o'zgaruvchiga) o'zlashtirilgan funkisya nomi bo'yicha o'zgartirishimiz mumkin.

II-BOB. PHP WEB DASTURLASH TILI VA MYSQL MA'LUMOTLAR BAZASINI BOSHQARISH TIZIMI.

2.1. PHP Web dasturlash tili

PHP – o‘z nomini etarlicha tanitib ulgurgan, dasturlash tili hisoblanadi. Gap shundaki, boshlanishda bu uncha qiyin bo‘lmagan shaxsiy WEB – sahifalarini yaratish uchun mo‘ljallangan oddiy makroslar to‘plamidan iborat bo‘lgan bo‘lib, PHP-personal home page (shaxsiy uy sahifasi) so‘zlarining qisqartmasidan iborat.

Tez orada u foydalanuvchilar nazariga tusha boshladi, hamda tezlik bilan takomillashib, ommalashib bordi. 1997 yildan bu til ustida programistlar guruxi ish olib boradi.

Mehnatlarning samarasida esa PHP3 keyingi versiya yaratildi. Bu PHP ning takomillashgan va zamonaviy versiya bo‘lib, unda matnlarining qayta ishlashning yangi usullari yaratildi va bu usullar Zib Zuraski va endi Gutians (Zeev, Surasky, Andi Ceutmans) ismli progromistlar tomonidan yaratildi. SHuningdek tilning sintaksisida biroz o‘zgarishlar kiritilib, yangi funksiyalar qo‘shildi. YAngi versiya shu davrda sarver uchun dasturlash tillarining eng zo‘ri hisoblanib, juda ham tez ommalashib ketdi.

MySQL ma'lumotlar bazasi va Apache serveri bilan ishlash uchun PHP ning imkoniyatlari yanada kengayib bordi. Apache serveri hozirgi kunda dunyodagi eng keng tarqalgan Web -server hisoblanadi va PHP tili Apache serveri uchun modul ko‘rinishida qo‘llanilishi mumkin. MySQL- bu zamonaviy ma'lumotlar bazasi bo‘lib pulsiz (tekin) tarqatiladi, shuning uchun ham PHP ning barcha funksiyalari shu bazaga bog‘langan. Tan olish lozimki Apache, MySQL va PHP larning o‘zaro bir-biri bilan bog‘liq ravishda ishlashi o‘rtadagi raqobatga barham beradi.⁷

⁷ Бен Форга-Освой самостоятельно SQL. 10 минут на урок, 3-е издание 17.04.2014

Bu esa PHP boshqa MBSI bilan ishlamaydi degani emas. Bu texnologiya juda MBSI va Web serverlar bilan ishlash imkoniyatiga ega.

WEB sahifalarni va tarmoqni yaratish yoʻllari oʻzgarishi bilan PHP ham takomillasha bordi. 1990 - yil oʻrtalariga kelib katta tarmoqlarda ham HTML da yozilgan yuzlab statik sahifalar ishlatilar edi. hozir esa jarayon oʻzgarib bormoqda. WEB sahifalarini yaratuvchilar maʼlumotlar bazasi bilan ishlovchi WEB sahifalarni yaratish imkoniga ega boʻlib, foydalanuvchilarni qayta ishlash imkoniga ega boʻlgan WEB sahifalarni yaratmoqdalar.

Maʼlumotlarni saqlash va maʼlumotlarga murojat qilish uchun maʼlumotlar bazasidan foydalanish yanada aktuallashib, mobil telefonlar, raqamli televideniya va hokazolar. Turli xil qurilmalarda maʼlumotlarni uzatishda sifatni oʻsishiga erishishmoqda.

Bu fikrlar asosida aytish mumkinki, kelgusida PHP tili yanada takomillashib oʻzining oʻta yuqori darajadagi dasturlash tili ekanligini namoyon qiladi.

PHP turli xil sistemalarda ishlay oladi. U sistema Windows, Unix ning koʻplab versiyalari, shuningdek Linux va hatto Macintosh boʻlishi mumkin. PHP koʻplab tarmoq serverlarida, xususan Apache, Microsoft Internet Information Server, Web Site Pro, Iplanet Web Server va Microsoft Personal Web Server – larda ishlashi mumkin. Agar oʻzimiz tuzgan dasturlarimizni Windows tizimida tekshirishni xoxlasak oxirgi sanab oʻtilgan serverdan foydalanishimiz mumkin, hatto Apache serveri Windows sistemasi boshqaruvida ishlasa ham.

PHP interpretatori yordamida dasturni alohida mustaqil koʻrinishda kompilyasiya qilish mumkin. U holda dasturni mustaqil ishga tushirish mumkin. PHP tilini yaratishda maʼlumotlar bazasi bilan bogʻlanish talablarini alohida eʼtiborga olingan. Koʻplab maʼlumotlar bazalarini PHP da oʻqish mumkin. Masalan bularga Adabas D, InternetBase, Golid, dBase, mSQL, Sybase, Empress, MySQL, Velosic, FilePro, Oracle, Unixdbm, Informix va hokazolarni keltirishimiz mumkin. SHuningdek, PHP ODBC

standartini ham o'qiy oladi. Ushbu qo'llanmada esa biz Linux, Apache va MySQL serverlar asosida fikr yuritimiz. Bu uchta dasturlar majmualari keng foydalanish mumkin bo'lgan

PHP4 ni <http://www.php.net> tarmog'idan olish mumkin. Buning uchun esa, aloxida kredit kartochka talab qilinmaydi.

PHP ni web-tarmog'i proqramistlar uchun ajoyib manba hisoblanadi. <http://www.php.net/manual> adresida boshqa proqramistlarning izohlari, fikrlash va tanqidiy fikrlari keltirilgan ma'lumotlarni va qo'llanmalarni olish mumkin. Bu ko'llanmalarni turli xil formatlarda olish mumkin.

PHP.ini fayli. PHP ni o'rnatib bo'lgandan so'ng, uning nastroykasini PHP.ini fayli yordamida o'zgartirish mumkin. Agar kompyuterga UNIX operasion sistemasi o'rnatilgan bo'lsa, bu fayl /usr/local/lib katologida, agar Windows operasion sistemasi o'rnatilgan bo'lsa, Windows katologida joylashgan bo'ladi.

Agar dasturlash tili omma uchun (tekin) bo'lsa, albatta yordamni Internet dan etarlicha topish mumkin. PHP tili bo'yicha siz bilan fikr almasha oluvchi yana bir yaxshi manba bo'lib, u PHP bilimlar bazasi, yani knowledge Base deb nomlanadi, va uni <http://www.fagts.com/knowledge-base/index.phtml> deb nomlanadi.

Birinchi dastur.

Biz yuqorida PHP ni o'rnatish va o'rganish bo'yicha boshlang'ich ma'lumotlarni oldik. Endi esa, PHP da birinchi dasturimizni yaratishga harakat qilamiz. PHP da dastur tuzish uchun HTML dagi kabi WEB-sahifa yaratishni bilishimiz lozim.

Ushbu dasturda esa, Quyidagilarni o'rganishga harakat qilamiz:

PHP-programmalarini yaratish, serverga nusxasini ko'chirish va ishga tushirish PHP komandalari va HTML matnini bitta hujjatga bog'lash, Dastur matnini tushintirish uchun izoh keltirish

PHP-dasturni tuzish uchun ixtiyoriy matn

redaktorini ishga tushiramiz. PHP – dasturi HTML- hujjatlari kabi

oddiy matndan tashkil topadi. SHuning uchun dasturni ixtiyoriy matn redaktorida, agar unix bo'lsa, VI-yoki Emacs da ham yozish mumkin. quyidagi dastur matnini kiritaylik va uni first.php deb saqlaylik:

```
< ? php
print —hello web||;
```

?> ushbu dastur kengaytmasi albatta. PHP bo'lishi shart. Agar dastur server emas, balki kletn kompyuterida tuzilgan bo'lsa, dastur faylini serverga kiritish uchun FTP servisdan foydalanishga to'g'ri keladi. Agar dasturda xatoliklar mavjud bo'lmasa, u holda natijani brauzer oynasida ko'rish mumkin.

Agar dasturda yoki uning kengaytmasida xatolik mavjud bo'lsa, brauzer oynasida dastur matnining o'zi namoyon bo'ladi.

Jadvalda keltirilgan standart va dasturiy teglar PHP ning ixtiyoriy konfigurasiyasida ishlaydi. qisqa va ASP teglar ishlashi uchun php.ini faylida aniq keltirilgan bo'lishi lozim. qisqa teglar foydalanilishi uchun php.ini faylida quyidagi direktiva yozilgan bo'lishi lozim:

Php.ini faylini taxrir qilib, ixtiyoriy direktivadan foydalanish mumkin. quyidagi barcha teglar uchun yozilgan dastur matnini ko'raylik: <?

```
print —hello web||;
?> <? php print —hello web||; ?> <%
print —hello web||;
%>
```

```
<script languagek|php||> print —hello web||; </script>
```

print () funksiyasi

Bu funksiya ma'lumotlarni ekranga chop qilish uchun foydalaniladi. Ekranga beriladigan ma'lumotlar () ichiga beriladi. Ekranga beriladigan har bir ma'lumot — || ichiga berilishi lozim. SHuningdek Print dan keyin () qo'yish ham, qo'yimaslik ham mumkin.

HTML va PHP ning birgalikda ishlatilishi. Quyida keltirib o'tiladigan dastur faqat PHP komandalaridan tashkil topgan. Lekin ochuvchi va yopuvchi

teglar qo‘shish orqali HTML - tekst qo‘shib HTML va PHP ning aralash hujjatning yaratish mumkin:

```
<html>
<head>
  <title> php va html hujjati </title>
</head>
<body>
  <b>
<?php>
  print —hello worlb!||;
?>
</b>
</body>
</html>
```

Agar dasturni saqlab (.PHP) uni brauzer orqali ishga tushirsak, ekranda (jirno‘y) hello world! hosil bo‘ladi.

PHP-dasturida komentariyalar (izohlar)

Ma‘lumki, dasturni tuzish jarayonida hamma narsa tushunarli va oddiy dasturni ham tushunib olish qiyin bo‘lib qoladi. SHuning uchun ham, dastur yozish jarayonida albatta izoh keltirib borish zarur, chunki sizni dasturingizdan foydalanuvchiga biroz osonroq bo‘ladi.

Komentariya (izoh) - bu interpretorda qayta ishlanmaydigan, dasturdagi oddiy matn hisoblanadi. Izoh dasturni tushinish uchun engillik yaratish maqsadida foydalaniladi.

O‘zgarmlar. O‘garuvchilardan foydlanish ma‘lumotlarni saqlash va qayta ishlashning eng ajoyib usullaridan biri hisoblanadi. Biz bu o‘zgaruvchilar qiymatini, hattoki tipini xoxlagan vaqtimizda o‘zgartira olishimiz mumkin. Lekin dastur yaratish jarayonida shunday holat bo‘lishini istab qolamizki, bunda bizni bergan qiytimiz yoki ma‘lumotimiz dasturni yaratish va

foydalanish jarayonida, kerak bo'lsa tasodifan o'zgarib ketishdan holi bo'lsin, ya'ni o'zgarmasin. Buning uchun o'zgarmlardan foydalanishimiz zarur. RNR4 da o'zgarmlar bilan ishlovchi define() funksiyasi manashu maksadda ishlatiladi. Bu funksiya yordamida yaratilgan o'zgarmlar (konstanta) dasturni yaratish va foydalanish jarayonida o'zgartirilmaydi. O'zgarmlarni tashkil etish uchun define() funksiyasida o'zgarmlar nomi va uning qiymati beriladi.

Define (—nomi, qiymat)

O'zgarmlar qabul qiladigan ma'lumot qiymat va simvol bo'lishi mumkin. O'zgarmlar nomi esa fakat katta harflar bilan beriladi. O'zgarmlardan foydalanishda faqat katta harflar bilan \$ belgisini oldiga qo'ymasdan yoziladi.

Quyidagi o'zgarmlardan foydalanish dasturda qanday ishlatilishiga misol sifatida keltirib o'tamiz:

```
<html>
<head>
<title>O'zgarmlarni tashkil etish</title>
</head>
<body> <?php define("USER",Gerald); print "Welcome".USER;
?>
</body>
</html>
```

Agar dasturga ahamiyat bersak, «Welcome» yozuvidan so'ng konkatensiya (.) belgisidan foydalandik.

RNRda yana bir imkoniyat borki, u foydalanuvchiga avtomatik ravishda bir nechta o'zgarmlar tashkil etib beradi. Masalan, _FILE_ o'zgarmlari fakat foydalanilayotgan aktiv fayl nomini o'zida saqlaydi. _LINE_ ishlatilayotgan fayldagi aktiv katorni aniklab beradi va x.k.

Ma'lumki, jarayonlar chizikli, takrorlanuvchi va tarmoklanuvchi bo'lishi mumkin. Xozirgacha urgangan va kurgan misollarimiz fakat chizikli jarayonga tegishli edi. Bu mavzuning asosiy maksadi esa, RNR4 tilida tarmoklanuvchi va takrorlanuvchi jarayonlar uchun qanday funksiya, prosedura va

instruksiyalardan foydalanilishi bilan tanishtirishdan iborat. iz asosan Quyidagilarni urganamiz:

if instruksiyasi yordamida dasturdagi ba'zi bir shartlarni qanday tekshirilishi va bajarilishi;

SHart bajarilmagan kism uchun dasturning alternativ bo'limini =anday yaratish;

Switch yordamida ba'zi bir ifodalarni qiymatini e'tiborga olgan holda dastur qismini qanday yaratish ;

While yordamida siklik jarayonni tashkil etish;

For yordamida siklik jarayonlarni tashkil etish;

Siklik jarayonlarni tuxtatish qanday bajariladi;

Bir necha siklik jarayonlarni birgalikda qanday tashkil etish.

RNR4 da shartli jarayonlarni ifodalash. Juda kup dasturlar ma'lum bir shartlar sababli uzining holatini o'zgartirib turadi. Ma'lum bir anik shartlar asosida dasturning takomillashuvchi yaratilayotgan Web sahifalarning dinamikligini yanada mustaxkamlaydi. Boshka dasturlash tillari kabi RNR4 tili ham shartli instruksiyalardan foydalanadi. Bu instruksiya RNR4 da if yordamida amalga oshiriladi.

IF operatoridan foydalanish. IF instruksiyasidan foydalanilayotganda hisoblash jarayoni uchun shart kavslar ichida tekshiriladi. Agar shart bajarilsa (true bo'lsa) blok ichidagi ifoda bajariladi, aks holda blok ichidagi ifoda tulik tashlab yuboriladi. IF instruksiyasining umumiy kurinishdagi sxemasini Quyidagicha keltirish mumkin:

```
IF (shart) {
```

```
// bu erdagi ifoda agar berilayotgan shart rost bo'lsa bajariladi }
```

Keltirib utilgan umumiy sxemani yanada anikrok tushunib olish uchun Quyidagi misolni keltirib o'taylik.

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title>IF yordamida shartli ifodalarni kullash </title>
```

```

</head>
<body>
<?php $mod="sad"; if ($mod=="happy") {
print "Mening kayfiyatim juda ham yaxshi!"
}
?>
</body>
</html>

```

Operator yordamida \$mood O‘zgaruvchi =iymatini —happy|| katori bilan solishtiramiz. Agar shart bajarilsa, blok ichidagi yozuv ekranga beriladi, aks holda berilmaydi. Keltirib utilgan misolda blok ichidagi instruksiya kup emas, shuning uchun bu blokni yanada ixchamrok kurinishda Quyidagicha keltirish mumkin:

```

if ($mod=="happy")
print "Mening kayfiyatim juda ham yaxshi!";

```

IF instruksiyasining else bloki. IF instruksiyasini keltirish jarayonida beriladigan shart bajarilmasa alternativ blok keltirishga majbur bo‘lib kolinadi. Bunning uchun esa, if shartdan keyingi blokdan sung else blokini ham berish lozim. Umumiy holda bu holatni Quyidagicha keltirish mumkin:

```

If (shart)
{
//bu blokdagi ifodalar shartni tekshirish natijasi rost bulganda bajariladi
} else
{
// bu blokdagi ifodalar shartni tekshirish natijasi rost bulganda bajariladi
}

```

Keltirib utilgan umumiy sxemani yanada mustaxkamlash uchun Quyidagi misolni kurib o‘taylik:

```

<html>
<head>

```

```

<title>IF yordamida shartli ifodalarni kullash va else blokini tekshirish
</title>
</head>
<body>
<?php $mod="sad"; if ($mod="happy")
{
print "Mening kayfiyatim juda ham yaxshi!"
} else
{ print —Menda $mood||;
}
?>
</body>
</html>

```

\$mood O‘zgaruvchisi bu misolda sad katorini kabul kiladi, bu esa —happy|| katori bilan bir xil emas, shuning uchun ham shart bajarilmaydi. Bu esa, birinchi blokni bajarilmasligini bildirib, keyingi blokda keltirib utilgan ifodani ekranga berilishi bildiradi.

IF instruksiyada keltiriladigan else bloki murakkab masalalarni echish imkoniyatini beradi. RNR4 tilida esa, yanada murakkabrok bulgan shartlarni tekshirish imkoniyatlari mavjud bo‘lib bu shartlarni biz keyingi mavzularda keltirib o‘tamiz.

Funksiya. Funksiya – bu yaxshi ishlangan dasturning eng asosiy komponenti hisoblanadi. Ular yaratilayotgan dasturning tushunarligini juda ham yaxshi bo‘lishiga va foydalanishga qulay bo‘lishiga katta yordam beradi. Ixtiyoriy yaratilayotgan dastur uning yordamisiz biror katta natijaga erishgan emas. Aytmoqchimizki, funksiyalar dasturlash bilan shug‘ullanishni boshlaganlar va davom ettirayotgan uchun juda ham zarur va qulay hisoblanadi. Funksiyalar va ularning yordamida ko‘p ishlatiluvchi bir xil tipdagi o‘zgaruvchilar ustida ko‘p martalik hisoblashlarni qanday qilib ixchamlashtirish mumkinligini o‘rganamiz.

Funksiyalarni qanday yaratish va ularga murojaat qilish, funksiya parametrlariga qiymatlarni qanday uzatish va qaytarilgan qiymatlarni qabul qilib olish, matnli o'zgaruvchida uning nomini saqlagan holda qanday qilib funksiya dinamik murojaat qilish, global o'zgaruvchilarga funksiya turib qanday murojaat qilish, «Eslash» funksiyalarini qurish, ko'rsatma bo'yicha funksiya argumentini uzatish kabi narsalarni o'rganamiz.

Funksiya nima? Funksiyani shunday qurol sifatida tasavvur qilish mumkinki, biz unga boshlang'ich ma'lumotlarni ya'ni xom ashyolarni berib tayyor maxsulot olishimiz mumkin. Funksiya bizdan boshlang'ich bir yoki bir necha ma'lumotlar, qiymatlar oladi hamda o'zida ularni biz qo'ygan maqsadimizga qarab qiymatlarni natija sifatida qaytaradi. SHuning uchun ham funksiya maqsadga bog'liq ravishda ixtiyoriy vazifani bajaruvchi instrument hisoblanadi.

Masalan, oddiy misol sifatida uyda pechen'e pishirishni olib qaraylik. Agar bir-ikki marta pishirsak uni qo'lda tayyorlashimiz mumkin. Lekin, agar bozor uchun xar kuni tayyorlaydigan bo'lsak, u holda unga mos ravishda avtomat qidirib qolamiz. Ushbu misol asosida shunday savol tug'iladi. «Bu funksiya bizni bajarmoqchi bo'lgan ishimizdagi takrorlanishlar uchun qanday ahamiyatga ega?». Bu esa jarayonni qonuniy va ko'p marta takrorlanishi bilan bog'liq.

U holda funksiya dasturimizda murojaat qilish mumkin bo'lgan alohida nomdagi dastur sifatida tasavvur qilishimiz mumkin. Bu dasturiy funksiya faqat murojaat qilingandagina ishlaydi. Funksiya qaytargan qiymatalarni biz natija sifatida chop qilishimiz mumkin yoki dastur davomida foydalanishimiz mumkin.

YAngi termin Funksiya – bu intsruksiya va operatorlardan iborat qism dastur bo'lib, u asosiy dasturlarda zarur vaqtlarda foydalaniladi. Funksiyalar tayyor qurilgan yoki dasturchi tomonidan qurilgan bo'lishi mumkin. Ular ba'zi bir boshlang'ich ma'lumotlarni o'zida foydalanish uchun so'rashi va natijaviy qiymatni qaytarishi mumkin.

Funksiyalarga murojaat. Funksiya ikki xil bo'lishi mumkin. Bular tilning kompilyatorida mavjud funksiyalar hamda dasturchi tomonidan yaratiladigan funksiyalar. Birinchi ko'rinishdagi funksiya xaqidagi deyarli ma'lumotga egamiz. Chunki yuqorida keltirib o'tgan print (—Hello, Web||); funkiyamiz kompilyatorga tegishli. Lekin print() funksiyasi oddiy funksiya hisoblanmaydi, chunki bu funksiya o'zining argumenti uchun qavslarni qo'yish shartini qattiq talab qilmaydi. U xolda print (—Hello,Web||) va print —Hello,Web|| funksiyalar ekvivalent konstruksiyalar hisoblanadi. Lekin faqat shu funksiyagina bunday ko'rinishga ega bo'la oladi. Qolgan barcha funksiyalar qavslar qo'yilishini hatto argument talab qilmaganda ham talab qiladi.

Funksiya albatta o'zining nomiga ega bo'lishi lozim. Yuqorida keltirib o'tgan funkiyamiz nomi esa print va uning argumenti qavs ichida beriladi. Funksiyada bir yoki bir necha argumentlarning bo'lishi mumkin. Agar ko'p bo'lsa ular bir-biridan vergal(,) bilan ajratib yoziladi. Ularni umumiy holda quidagicha keltirishimiz mumkin:

Some-function (\$argument-1, \$argument-2); ixtiyoriy funksiyaalbatta qiymat qaytaradi. Bunga sabab esa, funksiya bajargan ishning muvaffaqiyatli yakunini aniqlash bo'ladi.

Masalan, abs() funksiyasi sonning absolyut qiymatini qaytaradi. Buning uchun u mianfiy son qabul qilib, musbat qiymat qaytaradi. Bu funksiyaga esa, quyidagi dastur misol sifatida keltirishimiz mumkin.

Misol:

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title> abs() funksiyasini chakirish</title>
```

```
</head>
```

```
<body>
```

```
<?php
```

```
$num=-321;
```

```

    $newnum=abs($num); print $newnum; // natija «321»
?>
</body>
</html>

```

Bu misolda \$ pit o'zgaruvchisiga – 321 qiymatni o'zlashtiramiz. Keyin esa, abs() funksiya argumentiga uzatib, shu funksiya olgan natija \$ new pitni o'zgaruvchiga uzatiladi. Bu o'zgaruvchidagi natijani print() orqali chop qilib olamiz. Aslida esa, dasturni yanada ixchamroq bo'lishi uchun \$newnum o'zgaruvchisidan foydalanmay print(abs(-321)) berishimiz ham mumkin.

YAngi termin Funksiya argumenti - bu siz funksiyaga murojaat qilganimizdagi beradigan qiymatlaringiz bo'lib, ular qavs ichida beriladi. Funksiyani yaratishda argument nomi sharli ravishda beriladi, so'ngra esa, bu argumentdan funksiya o'zagida foydalanish mumkin.

Funksiyalarni yaratish. Funksiyalarni yaratish uchun function kalit so'zidan foydalaniladi, hamda uning umumiy sxemasi quyidagicha bo'ladi:
Function some_func (#argument_1, #argument_2);

```

{
    //funksiya uzagi
}

```

Funksiya nomi function so'zidan keyin beriladi va qavslar ichida argumentlar keltiriladi. Agar yaratilayotgan funksiya hech qanday argument talab qilmasa ham qavslar qo'yilishi shart.

Keltirib o'tgan fikrlarimizni yanada mustahkamlash uchun quyidagi misolni keltirib o'taylik:

```

Misol:
<html>
<head>
<title> funksiyani aniklash</title>
</head>
<body> <?php function bighello()

```

```

{
  print —<h1>HELLO</h>||;
} bighello() ?>
</body>
</html>

```

Bu dastur brauzer oynasiga faqat «HELLO» yozuvini chiqarib beradi. Dasturda esa, funksiya nomini bighello() deb nomladik, hamda bu funksiya hech qanday argument talab qilmaydi. Bu misolda keltirib o‘tilgan funksiya barcha talablarga to‘g‘ri keladi.

Endi esa, argument talab qiluvchi quyidagi misolni keltirib o‘taylik:

Misol:

```

<html>
<head>
<title> Argument talab kiluvchi funksiyaga misol</title>
</head>
<body> <?php function printBR($txt);
{
  print (—txt||<br>\n);
} printBR(—Bu kator||); printBR(—Bu keyingi kator||); printBR(—Bu bir
keyingi kator||);
?>
</body>
</html>

```

PrintBR() funksiyasi argument kiritilishini talab qiladi. Argument tipi esa, matnli bo‘ladi va uning nomi \$txt deb atalgan. Endi biz bu funksiya yordamida ixtiyoriy yozuvni brauzerga chop qilishimiz mumkin.

Qiymat qaytaruvchi funksiyalar yaratish. Funksiya qiymat qaytarishi yoki return operatori yordamida ob‘ekt qaytarishi mumkin. Bu operator funksiya ishini tugatadi va qaytarilishi lozim bo‘lgan qiymatni chaqirilgan bosh dasturga qaytaradi.

Bu fikrlarni mustaxkamlash maqsadida 2 sonning yig'indisini hisoblashga doir quyidagi misolni keltirib o'taylik.

Misol: qiymat qaytaruvchi funksiya

```
<html>
<head>
<title> +iymat qaytaruvchi funksiya </title>
</head>
<body> <?php function addNums ($firstnum, $secondnum);
    { result=$firstnum+$secondnum);
    } print addNums(3,5); // natija 8 chikadi
?>
</body>
</html>
```

Bu dasturning bajarilishi natijasida brauzerda 8 chop qilinadi. Chunki add nums() funksiyasining argumentlari 3 va 5 qiymatlarni qabul qiladi. Avvalroq aytib o'tganimizdek, dasturni yanada ixchamroq ko'rinishga keltirishimiz mumkin. U holda funksiyaning o'zagi quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi. { return (\$firstnum+#secondnum);

```
}
```

return operatori qiymat, ob'ekt qaytarishi yoki xech rasa qaytarmasligi ham mumkin. Return operatori yordamida qiymat qaytarishning bir necha usullari mavjud bo'lib ular:

```
return4;                -o'zgarmas;
return($a□$b);          -ifoda                        yoki
return(function($argument)) - bo'lishi mumkin.
```

Funksiyalarga dinamik murojaat qilish. Funksiya nomini biror matnli tipga ega bo'lgan o'zgaruvchiga o'zlashtirish mumkin, hamda xuddi shu o'zgaruvchiga xuddi funksiya murojaat qilgandek ishlash mumkin.

Fikrimizni yanada aniqroq tasavvur qilishimiz uchun esa, quyidagi misolni keltirib o‘taylik:

Misol:

```
<html>
<head>
<title> Funksiyalarga dinamik murojaat</title>
</head>
<body> <?php function sayHello( );
{
print —Hello <br>; }
$function_holder=||sayHello||;
$function_holder();
?>
</body>
</html>
```

Bu erda \$function-holder o‘zgaruvchisi matnli tipga ega va u Sayhello() funksiyasi nomini o‘zlashtiradi. Keyin esa, xuddi funksiyaga murojaat qilgandek \$function-folder() ga murojaat qilishimiz mumkin.

Albatta, tabiiy savol tug‘iladi: «Funksiyaga murojaat qilishning bu usulidan nima naf bor?» Bu misolda biz ortiqcha ish bajardik. Lekin boshqa katta dasturlarda bu usulning yutug‘i katta bo‘ladi. Masalan, foydalanuvchi talabiga asosan dastur xolatini o‘zgartirishga to‘g‘ri keladi. SHunda biz qatorli parametr (o‘zgaruvchiga) o‘zlashtirilgan funkisya nomi bo‘yicha o‘zgartirishimiz mumkin.

2.2. MySQL ma’lumotlar omborini boshqarish tizimi.

RNR tilining eng ajoyib tomonlaridan biri, dasturchi ma’lumotlar bazasi bilan ishlashda juda ham ko‘plab qulayliklarga ega bo‘ladi. Bu ma’ruza davomida biz asosan MySQL sistemasi haqida fikr yuritamiz. Lekin, albatta RNRning boshqa ma’lumotlar bazasi asosida ishlovchi sistemalar bilan

aloqasini ham biroz bo'lsada ko'rib o'tamiz. «Nima uchun aynan RNR bilan MySQL o'rtasida o'zaro aloqani o'rganishimiz lozim. Bu sistema ma'lumolarni boshqarish sistemasi hisoblanib, u RNRning eng asosiy manbasi hisoblanadi, hamda bu sistema bepul tarqatiladi va foydalanishga hamda o'rganishga juda ham qulay hisoblanadi. Bulardan tashqari MySQL baza bilan ishlovchi sistemani juda ham ko'plab platformalari mavjud. Agar bu sistema kompyuterimizda mavjud bo'lmasa, biz uni <http://www/mysql.org> tarmog'idan olishimiz mumkin. Mavzuni o'zlashtirish davomida esa, asosan quyidagilarni o'rganamiz:

SQL ingliz tilidagi Structured Query Language yoki o'zbek tilidagi so'rovlar asosidagi strukturali til so'zlarining qisqartmasidan tashkil topgan. Bu til turli xildagi ma'lumotlar bazasiga murojaat qilish uchun standart imkoniyatlarga ega bo'lgan til hisoblanadi. Ko'plab bazalar bu til asosida o'zining versiyalariga ham ega. Lekin shunga qaramasdan SQL turli xil ko'rinishdagi ma'lumotlar bazalari bilan ishlash imkonini bera oladi. Bu ma'ruzada biz SQL bilan ishlashning deyarli barcha imkoniyatlarini ko'rib o'tmasakda, asosiy tushunchalari, SQL tilining bir qismi hisoblangan MySQL ma'lumotlar bazasi bilan ishlashni o'rganamiz. MySQL tizimi boshqa (удаленный) kompyuterlardagi foydalanuvchilar bilan bog'lanishi mumkin bo'lgan serverga ega bo'ladi. Serverga bog'lanib biz o'zimiz uchun kerak bo'lgan bazani topishimiz va u bilan ishlay olishimiz mumkin.

Bazadagi ma'lumotlar hamisha qandaydir jadvalga ega bo'lgan ko'rinishda bo'ladi. Har bir jadval esa, ustun va qatorlardan iborat bo'lib, har bir yacheykada ma'lumotlar saqlanadi. Har bir ustunda esa, bitta tipga tegishli ma'lumotlarni yoziladi. Masalan, butun sonlar (tip INT) yoki qatorli tipdan (tip VARCHAR) iborat bo'lishi ham mumkin.

Tanlangan ma'lumotlar bazasida yangi jadval hosil qilish uchun quyidagicha SQL so'rovdan foydalanish lozim:

```
CREATE TABLE mytable (first_name VARCHAR(30), second_name VARCHAR(30), age INT);
```

Bu yangi jadvalda uchta ustun hosil bo‘ladi yoki quyidagi nomga ega bo‘lgan maydonlar hosil qilinadi: `first_name` va `second_name` nomli maydonlar 30 tagacha simvoldan iborat elementlarni olsa, `age` maydonida esa, butun sonlar saqlanadi.

Bu jadvalga ma‘lumot qo‘shish uchun `INSERT` instruksiyasidan foydalanish lozim:

```
INSERT INTO mytable (first_name, second_name, age) VALUES
(_John', _Smith', 36);
```

Biz qo‘shayotgan ma‘lumotlarning maydoni nomlari birinchi qavsda, shu maydonga kiritiladigan yozuvlar esa ikkinchi qavsda beriladi.

```
SELECT * FROM mytable;
```

Jadvaldagi barcha ma‘lumotlarga murojaat qila olish uchun `SELECT` instruksiyasidan foydalanish lozim.

```
SELECT age FROM mytable;
```

* belgisi buyuzga barcha maydonlar kerakligini bildiradi. Agar bizga faqat ba‘zi bir maydonlar lozim bo‘lsa, `SELECT` instruksiyasida shu nomlarni barchasini berishimiz lozim bo‘ladi.

Jadvaldagi avval yozilgan ma‘lumotlarni yoki qiymatlarni o‘zgartirish uchun `UPDATE` instruksiyasidan foydalaniladi.

```
UPDATE mytable SET first_name='Bert';
```

Natijada `first_name` maydonining barcha yozuvlar o‘zgaradi va jadvalning barcha qatorlarida Bert yozuvi yoziladi. `SELECT` va `UPDATE` instruksiyasi asosida yozilgan barcha yozuvlarni `WHERE` yordamida chiqarish mumkin:

```
SELECT * FROM mytable WHERE first_name='Bert';
```

Bu instruksiya Bert yozilgan maydonlarning barchasini aniqlab beradi. Quyida keltirib o‘tadigan misolimizda agar ikkinchi maydon `second_name` da `_Baker` yozuvchi yozilgan bo‘lsa, birinchi maydondagi yozuvlarni o‘zgartirib beradi.

```
UPDATE mytable SET first_name='Bert' WHERE second_name='Baker';
```

Ma'lumotlar bazasi serveriga bog'lanish. O'zimizning alohida ma'lumotlar bazamiz bilan ishlashimiz uchun albatta serverga bog'lanishimiz lozim. Buning uchun RNRda `mysql_connect()` funksiyasidan foydalaniladi. Bu funksiya 3 ta argumentga ega bo'lib, ular kompyuter nomi, foydalanuvchi nomi va parol hisoblanadi. Agar bu argumentlarni tashkab yubormoqchi bo'lsak, u holda localhost kompyuter talab qilinadi. Unda foydalanuvchi nomi va uning paroli talab qilinmaydi, hamda bu kompyuterda `mysqluser` o'rnatilmagan bo'ladi.

Albatta, bunday bog'lanish katta ahamiyatga ega bo'lmaydi va faqat server mavjudligini aniqlab olish mumkin xolos. SHuning uchun ham kelgusida biz foydalanuvchi nomi va parolni berib ishlashga harakat qilamiz. `mysql_connect()` funksiyasi agar barcha ishlash to'g'ri yakunlansa, bog'lanish identifikatorini qaytaradi. Bu identifikatorni biror o'zgaruvchida kelgusida foydalanish uchun saqlab qo'yish mumkin.

Quyidagi misol ma'lumotlar bazasi serveriga bog'lanishga oid misolni keltirib o'tamiz:

```
$link=mysql_connect(—localhost, —root, —toor); if (! $link)
    die(—Couldn't connect to MySQL);
```

Agar RNR ni Apache serveri bilan birga ishlayotgan bo'lsa, serverdagi ma'lumotlar bazasi bilan bog'lanish uchun `mysql_pconnect()` funksiyasidan foydalanilishi mumkin. Dasturchi nuqtai nazaridan bu funksiyalarning vazifasi bir xil bo'lsada, lekin biroz bo'lsada farqi mavjud. Agar biz `mysql_pconnect()` funksiyasidan foydalanayotgan bo'lsak, server bilan bog'lanishda uzilish hisobiga hech narsa yo'qotilmaydi yoki `mysql_close()` funksiyasini ishlatmasak ham ortiqcha yo'qotishlar ro'y bermaydi.

Ma'lumotlar bazasini tanlash. MySQL serveri bilan bog'lanib olingandan so'ng, ishlamoqchi bo'lgan bazamizni tanlab olishimiz lozim. Buning uchun `MySQL_select_db()` funksiyasidan foydalaniladi. Bu funksiyaga bazaning nomi va ikkinchi uncha zarur bo'lmagan argument, ya'ni serverga bog'lanish identifikatori beriladi. Agar ikkinchi argument berilmasa, u holda

oxirgi bogʻlanilgan identifikator ishlatiladi. Agar funksiya «true» qiymat qaytarsa, u holda baza mavjud va unga murojaat qilish mumkin. Quyidagi misolda sample nomli bazani tanlaymiz:

```
$database=||sample||;
```

```
MySQL_select_db($sample) or die (—Couldn't open $sample||)
```

Jadvalga ma'lumot qo'shish. Ma'lumotlar bazasiga murojaat qilish uchun bogʻlanib boʻlganimizdan soʻng, endi unga kerakli ma'lumotni qo'shish imkoniyatiga ega boʻlamiz. Buni misol asosida koʻrib oʻtaylik. Aytaylik, foydalanuvchilar oʻzlari uchun domen sotib olishlari imkonini beruvchi tarmoq yaratmoqchimiz.

Biz sample nomli ma'lumotlar bazasida domains nomli jadval yaratamiz. Jadval maydonga ega boʻlsin: yangi yozuv qoʻshilganda qiymati avtomatik ravishda bitta koʻpayuvchi id nomli kalit hisoblangan birinchi maydon, VARCHAR tipli qatorli oʻzgaruvchi yoziladigan domain maydoni, bitta simvoldan iborat jins maydoni va foydalanuvchi adresini oʻzida saqlovchi mail maydonlariga ega boʻladi. Bu jadvalni yaratish uchun SQLning quyidagi instruksiyasi ishlatiladi:

```
Create table domains (id INT NOT NULL AUTO_INCREMENT,  
PRIMARY KEY(id),  
Domain VARCHAR(20),  
Jins CHAR(1)  
Mail VARCHAR(20));
```

Bu jadvalga ma'lumot qo'shish uchun SQL soʻrovdan foydalanishimiz lozim. Buning uchun RNR tilida maxsus MySQL_query() funksiyasi mavjud. Bu funksiyaga soʻrov qatorini va unchalik katta ahamiyatga ega boʻlmagan bogʻlanish identifikatorini berilishi lozim. Agar soʻrov toʻgʻri bajarilasa funksiya true qiymat qaytaradi, aks holda bunday soʻrov bajarishga ruxsat berilmagan boʻlsa yoki qandaydir hatolik mavjud boʻlsa false qiymat qaytaradi. Soʻrovning toʻgʻri bajarilishi jadvaldagi ma'lumotlarni oʻzgarib ketishini oldini oladi. Quyidagi misolimizda avval keltirib oʻtilgan misol yanada kengaytiriladi

va MySQL_query() funksiyasi sample ma'lumotlar bazasidagi domains jadvalga ma'lumotlarni qo'yishda INSERT instruksiyasi bajariladi.

Jadvalga yozuv qo'shish.

```
<html>
<head>
  <title> Jadvalga yozuv qo'shish </title>
</head>
<body>
<?php
$user="harry";
$pass="elbomonkey";
$db="samle";
$link=mysql_connect("localhost", $user, $pass); if (! $link)
die("MySQL baza bilan boglanish yuk"); mysql_select_db($db,$link) or
die ("Bazani ochib bulmadi:".mysql_error()); $query="Insert into
domains          (domain,sex,mail)          values
(123xyz.com,'F','sharp@adomain.com)"; my_sql_close($query,$link) or
die ("Couldn`t add data to \"domains\"table:"
.mysql_error()); my_sql_close($link);
?>
</body>
</html>
```

Agar dasturga ahamiyat bersak, unda biz id maydoniga hech qanday ma'lumot kiritmayapmiz, balki u o'zi avtomatik ravishda oshib bormoqda.

Haqiqatan ham, bu dasturning har safar bajarilishida yangi yozuv qo'shiladi va yozuv bittaga ko'payadi. Quyidagi dasturda esa, foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumotlarni jadvalga qo'shish bajariladi.

Keltirib o'tilgan dasturda oddiylik va ixchamlik uchun bir zarur vaziyatni yozmay ketdik, ya'ni foydalanuvchi kiritigan ma'lumotni tekshirmadik. Bunday qilish esa, aslida yaramaydi, ya'ni foydalanuvchi kiritayotgan

ma'lumotga to'liq ishonmaslik olzim. Formaga kiritilgan barcha ma'lumotni albatta tekshirish lozim.

Dasturda esa, asosan \$domain, \$jins va \$mail o'zgaruvchilari mavjudligini tekshiriladi. Agar bu o'zgaruvchilar mavjud bo'lsa, demak add_to_database() funksiyasiga murojaat qilishimiz mumkin.

Add_to_database() funksiyasi turtta argumentga ega bo'lib, ular: foydalanuvchi tomonidan berilgan \$domain, \$jins va \$mail o'zgaruvchilar va \$dberror qator. Bu qatorga xatolik yuz bersa, shu xatolik haqidagi axborot beriladi. SHuning uchun bu o'zgaruvchini yo'nalish bo'yicha berishimiz mumkin. Funksiya ichidagi o'zgaruvchi ustida bo'ladigan barcha o'zgarishlar uning nusxasiga emas, balki faqat shu o'zgaruvchining o'zigagina tegishli bo'ladi. Dasturda biz MySQL serveri bilan bog'lanamiz, agar bog'lanish yuz bermasa, false natija qaytariladi va dastur ishi to'xtatiladi. Agar bog'lansak, ma'lumotlar bazasidan domains jadvali bilan bog'lanamiz va shu jadvalga ma'lumot kirita oluvchi SQL – so'rov hosil qilamiz. Bu so'rov mysql_query() funksiyasi orqali bajariladi. Agar mysql_select_db() yoki mysql_query() funksiyalaridan birortasida xatolik paydo bo'lsa, \$dberror funksiyasida bu xatolik haqidagi ma'lumot beriladi va false qiymat qaytariladi. Agar hammasi joyida bo'lsa, funksiya true qiymat qaytaradi.

Dasturni o'zida add_to_database() funksiyasi qaytargan qiymatni tekshirish imkoni ham bor. Agar funksiya true qiymat qaytarsa, demak bazaga ma'lumot qo'shilganligini bildiradi. Agar false bo'lsa, demak qandaydir xatolik ro'y berganligini bildiradi. U holda xatolik haqidagi axborotni brauzeroynasiga chop qilamiz. Xatolik haqidagi axborotni \$dberror o'zgaruvchida berilishi bilamiz, shuning uchun bu o'zgaruvchini ma'lumot chiqarish qatoriga qo'shib qo'yamiz.

Agar dastur boshidayoq keltirib o'tilgan uchta o'zgaruvchilardan birortasi mavjud emasligini aniqlasak, u holda foydalanuvchi tomonidan ma'lumot berilmaganligini bildiradi. Bunday holatda write_form()

funksiyasidan foydalanamiz. Bu funksiya foydalanuvchi formasini brauzer oynasiga chiqarib beradi.

Avtomatik o‘zgaradigan maydondan qiymatni olish. Avvalgi misollarda jadvalga yozuvlarni bemalol kiritdik. Unda esa, id maydonidagi qiymatlar har safar yangi yozuv kiritganimizda avtomatik ravishda o‘zgarib bordi. Endi shu id maydonidagi qiymatlarni formaga SQLso‘rovlar yordamida chiqarishimiz lozim. Faqat qanday qilib olish mumkin? Buning uchun RNR tilida `mysql_insert_id()` funksiyasi mavjud bo‘lib, bu funksiya oxirgi qo‘shilgan yozuvning kalit qiymatini qaytaradi.

U holda foydalanuvchiga uning nomeri haqida axborot berishimiz lozim bo‘lsa, `mysql_insert_id()` funksiyasidan foydalanish lozim.

Masalan:

```
$query=||INSERT INTO domains(domain, jins, mail values (__$domain‘, ‘jins‘,
__$mail‘)||; mysql_query($query,$link); $id=mysql_insert_id();
print —Raxmat, sizning id nomeringiz $id||;
```

Ma’lumotga murojaat qilish. Biz ma’lumotlar bazasiga yozuv qo‘shishni o‘rgandik, lekin ularni qanday va qaerdan o‘qishni ham bilishimiz lozim. Buning uchun SELECT tipida SQL-so‘rovdan foydalanish lozim. `Mysql_query()` funksiya so‘rovida xatolik ro‘y bermasa, u holda ma’lumotni qayta ishlash uchun olingan identifikatorni boshqa funksiyalarga uzatish mumkin.

So‘rovda topilgan yozuvlar sonini aniqlash. SELECT so‘rov bajarilishi natijasida yozuvlar sonini aniqlash mumkin. Buning uchun `mysql_num_rows()` funksiyasidan foydalaniladi. Bu funksiya so‘rov identifikatori beriladi va natija sifatida esa yozuvlar soni qaytariladi. Quyidagi misolda domains jadvalidagi barcha qatorlar sonini va `mysql_num_rows()` funksiyasining o‘zi yordamida jadvaldagi aniqlangan hajmni berish keltiriladi. `mysql_num_rows()` funksiyasi so‘rov identifikatori natijasini va shu jadvaldagi elementlar sonini aniqlab, uning sonini qaytaradi.

2.3. Web dasturni sozlash va undan foydalanish

1. Macromedia Dreamweaver, Denwer, Mozilla Firefox

Dasturlarini o'rnatish.

2. Dasturning ma'lumotlar omborini php MyAdmin web

Dasturidan foydalangan xolda loyixalash

3. Dinamik saytni HTML, CSS, JavaScript, PHP tillaridan foydalangan xolda yaratish

4. Saytni Internetga joylash

1. Macromedia Dreamweaver, Denwer, Mozilla Firefox dasturlarini

oʻrnatish.

Macromedia Dreamweaver dasturini shaxsiy kompyuterga quyidagi maqsadlar uchun oʻrnatamiz:

1. Dinamik web sahifalar uchun yagona dizayni tashkil etish va uni qoʻllash.
2. Dinamik web sahifalarni kodlashtirish.
3. Dinamik web sahifalarni boshqarish va ularni nazorat qilish.

Denwer dasturi tarkibiga quyidagi dasturiy vositalar kiradi:

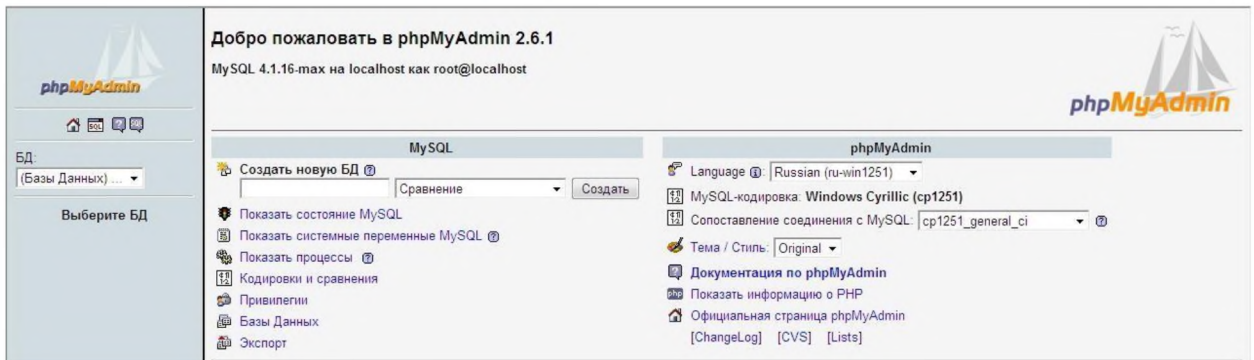
1. Apache Web Server
2. PHP Interpreter
3. MySQL Server
4. PERL Interpreter
5. PostgreSQL Server
6. Sendmail

Mozilla Firefox dasturini shaxsiy kompyuterga quyidagi maqsadlar uchun oʻrnatamiz:

1. Interaktiv dasturdan foydalanish va uni nazorat qilish.
2. Maʼlumotlar omborini boshqaruvchi dasturdan foydalanish uchun.

Denwer dasturining oxirgi versiyasini denwer.ru va Mozilla Firefox dasturining oxirgi versiyasini www.mozilla.org web saytlaridan yuklab olishingiz mumkin.

2. Dasturning maʼlumotlar omborini phpMyAdmin web dasturidan foydalangan holda loyixalash

1– rasm. phpMyAdmin web dasturining bosh sahifasi
 phpMyAdmin web dasturini yuklash uchun web brauzerning manzil
 satriga quyidagini kiritamiz:

<http://localhost/denwer/Tools/phpMyAdmin/>

Soʻngra quiz deb nomlangan maʼlumotlar omborini tashkil etamiz va
 unda quyidagi jadvallari tashkil etamiz:

Сервер: localhost | БД: quiz

bulim

Поле	Тип	Ноль	По умолчанию	Связь с	Комментарии	MIME
id_bulim	int(11)	Нет				
bulim_nomi	varchar(100)	Нет				

fan

Поле	Тип	Ноль	По умолчанию	Связь с	Комментарии	MIME
id_fan	int(11)	Нет				
fan_nomi	varchar(50)	Нет				
bulim_id	int(11)	Нет	0			

natija

Поле	Тип	Ноль	По умолчанию	Связь с	Комментарии	MIME
id_natija	int(11)	Нет				
user_id	tinyint(4)	Нет	0			
fan_id	int(11)	Нет	0			
ball	tinyint(4)	Нет	0			
vaqt	timestamp	Да	CURRENT_TIMESTAMP			

savollar

Поле	Тип	Ноль	По умолчанию	Связь с	Комментарии	MIME
id_savol	int(11)	Нет				
fan_id	int(11)	Нет	0			
savol	text	Нет				
var1	text	Нет				
var2	text	Нет				
var3	text	Нет				
var4	text	Нет				
javob	tinyint(4)	Нет	0			

userlist

Поле	Тип	Ноль	По умолчанию	Связь с	Комментарии	MIME
id_user	int(11)	Нет				
user	varchar(10)	Нет				
pass	varchar(10)	Нет				

Печать

2– rasm. Maʼlumotlar ombori sxemasi.

PHPni oʻrnatish.
 php-5.5.15-Win32-VC11-x64.zip arxiv faylni *c:\Server\bin* ga PHP papka
 qilib ochib olamiz.
c:\Server\bin\Apache24\conf\httpd.conf faylni ochib oxiriga quyidagi
 qatorlarni qoʻshamiz.

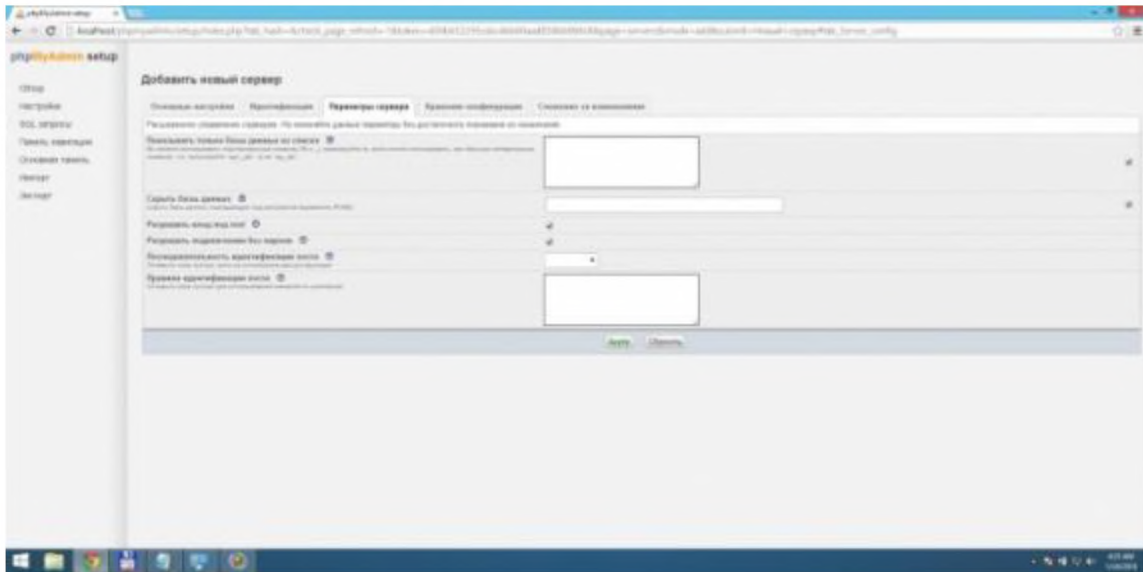

```
;extension=php_gettext.dll
;extension=php_gmp.dll
;extension=php_intl.dll
;extension=php_imap.dll
;extension=php_interbase.dll
;extension=php_ldap.dll
;extension=php_mbstring.dll
;extension=php_exif.dll; Must be after mbstring as it depends on it
;extension=php_mysql.dll
;extension=php_mysqli.dll
;extension=php_oci8.dll; Use with Oracle 10gR2 Instant Client
;extension=php_oci8_11g.dll; Use with Oracle 11gR2 Instant Client
;extension=php_openssl.dll
;extension=php_pdo_firebird.dll
;extension=php_pdo_mysql.dll
;extension=php_pdo_oci.dll
;extension=php_pdo_odbc.dll
;extension=php_pdo_pgsql.dll
;extension=php_pdo_sqlite.dll
;extension=php_pgsql.dll
;extension=php_pspell.dll
;extension=php_shmop.dll
;extension=php_soap.dll
;extension=php_sockets.dll
;extension=php_sqlite3.dll
;extension=php_sybase_ct.dll
;extension=php_tidy.dll
;extension=php_xmlrpc.dll
;extension=php_xsl.dll
quyidagilar oldidan
```

;

ni olib tashlab saqlaymiz va Apache'ni qayta o'chirib qo'shamiz.

PhpMyAdminni o'rnatish .

`c:\Server\data\htdocs\` papka ichiga [phpMyAdmin-4.2.7.1-all-languages.zip](#) faylni ochib olamiz va *phpMyAdmin-4.2.7.1-all-languages* papkani qulaylik uchun *phpmyadmin* papkaga almashtiramiz. `c:\Server\data\htdocs\phpmyadmin\` ichiga *config* yangi papka yaratamiz va browserga <http://localhost/phpmyadmin/setup> manzilni kiritamiz.

Новый сервер knopkani bosib Параметры сервераni belgilaymiz va saqlaymiz.

`c:\Server\data\htdocs\phpmyadmin\config\` papka

ichidagi [config.inc.php](#) faylni `c:\Server\data\htdocs\phpmyadmin\` papkaga o'tkazamiz va *config* papkani o'chiramiz.

Server loginni root

III-BOB. INFORMATIKA O‘QITISH METODIKASI KAFEDRASI DINAMIK SAYTINI YARATISH

3.1 Informatika o‘qitish metodikasi kafedra web resurslarini yaratish

Magistrlik dissertatsiya ishining maqsadi “Informatika o‘qitish metodikasi” web saytini yaratishdan iborat. Ushbu web sayt dinamik ko‘rinishda yaratilishi va foydalanuvchilar ushbu web sayt orqali “Informatika o‘qitish metodikasi” haqida to‘liq ma’lumot olishi lozim. O‘z navbatida saytga kerakli ma’lumotlar jumladan, sayt yangiliklari, sahifa ma’lumotlari va boshqalarni administrator oynasi orqali yangilab borish imkoniyati bo‘lishi kerak. Tizim quyidagi modullardan tashkil topadi:

- **Bosh sahifa**
- **Kafedra tarixi**
- **O‘qituvchilar**
- **Talabalar**
- **Abituriyentlar**

Saytimizni qurishda Adobe Photoshop CS,HTML, JavaScript,Php dasturlaridan keng foydalanildi.

index.html fayl uchun quyidagicha ko‘rinishni hosil qilamiz.

Boshsahifa

Bosh sahifa Kafedra tarixi O'qituvchilar Talabalar Abituriyentlar


```

<!doctype html><html class="no-js" lang="zxx"><head><meta charset="utf-8"><meta
http-equiv="x-ua-compatible" content="ie=edge"><title>Informatika</title><meta
name="description" content=""><meta name="viewport" content="width=device-width,
initial-scale=1"><!-- <link rel="manifest" href="site.webmanifest"> --><link
rel="shortcut icon" type="image/x-icon" href="img/ohirgi_fon.png"><!-- Place
favicon.ico in the root directory --><!-- CSS here --><!--<link rel="stylesheet"
href="css/elegant-icons.css"><link rel="stylesheet" href="css/magnific-
popup.css"><link rel="stylesheet" href="css/font-awesome.min.css"><link
rel="stylesheet" href="css/nice-select.css"><link rel="stylesheet"
href="css/flaticon.css"><link rel="stylesheet" href="css/gijgo.css"><link
rel="stylesheet" href="css/animate.css"><link rel="stylesheet"
href="css/slick.css"><link rel="stylesheet" href="css/slicknav.css"><link
rel="stylesheet"
href="https://ajax.googleapis.com/ajax/libs/jqueryui/1.11.2/themes/smoothness/jquery-
ui.css"><link rel="stylesheet" href="css/css/elegant-icons.css"><link rel="stylesheet"
href="css/css/pe-icon-7-stroke.css"> --><link rel="stylesheet"
href="css1/css/bootstrap.min.css"><link rel="stylesheet"

```

```

href="css/stylemenu.css"><link rel="stylesheet" href="css1/css/1style.css"><!-- <link
rel="stylesheet" href="css/responsive.css"> --><!-- slayd --><!-- META --><!--<meta
charset = "utf-8"><meta name = "viewport" content = "width=device-width, minimum-
scale=1, maximum-scale=1"><meta name = "apple-mobile-web-app-capable" content =
"yes" /> --><link rel = "stylesheet" media = "screen" href = "css/common.css" /><!--
jQuery library --><script type="text/javascript" src = "js/jquery-
1.4.min.js"></script><script src = "js/jquery.easing-1.3.js"></script><!-- iosSlider
plugin --><script src = "js/jquery.iosslider.js"></script><script
type="text/javascript">$(document).ready(function()
{($('.iosSlider').iosSlider({desktopClickDrag: true,snapToChildren: true,infiniteSlider:
true,snapSlideCenter: true,navSlideSelector: '.sliderContainer .slideSelectors
.item',navPrevSelector: '.sliderContainer .slideSelectors .prev',navNextSelector:
'.sliderContainer .slideSelectors .next',onSlideComplete: slideComplete,onSliderLoaded:
sliderLoaded,onSlideChange: slideChange,autoSlide: true,scrollbar:
true,scrollbarContainer: '.sliderContainer .scrollbarContainer',scrollbarMargin:
'0',scrollbarBorderRadius: '0',keyboardControls: true}));});function slideChange(args)
{($('.sliderContainer .slideSelectors .item').removeClass('selected');$('.sliderContainer
.slideSelectors .item:eq(' + (args.currentSlideNumber - 1) +
')).addClass('selected');}function slideComplete(args) {if(!args.slideChanged) return
false;$(args.sliderObject).find('.text1, .text2').attr('style',
'');$(args.currentSlideObject).find('.text1').animate({left: '30px',opacity: '0.8'}, 700,
'easeOutQuint');$(args.currentSlideObject).find('.text2').delay(200).animate({left:
'30px',opacity: '0.8'}, 600, 'easeOutQuint');}function sliderLoaded(args)
{$(args.sliderObject).find('.text1, .text2').attr('style',
'');$(args.currentSlideObject).find('.text1').animate({left: '30px',opacity: '0.8'}, 700,
'easeOutQuint');$(args.currentSlideObject).find('.text2').delay(200).animate({left:
'30px',opacity: '0.8'}, 600,
'easeOutQuint');slideChange(args);}</script><title>Informatika</title><style>#menu{w
idth: 100%;margin: 0;padding: 10px 0 0 0;list-style: none;-moz-border-radius:
50px;border-radius: 50px;-moz-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c;-webkit-box-shadow: 0
2px 1px #9c9c9c;box-shadow: 0 2px 1px #9c9cff;}</style></head><body><img src =
'img/logo/ohirgi_fon.png' /><ul id="menu"><li><a
href="index.html">Boshshifafa</a></li><li><a href="Kafedra_tarixi.html">Kafedra
tarixi</a></li><li><a href="O`qituvchilar.html">O`qituvchilar</a></li><li><a

```



```

violet"></div><p class="text-center">Bugungi kunga kelib informatika kafedrasida
1000ga yaqin talabalar profesr o‘qituvcilardan taxsil olib kelmoqdalar.</p></div></div>
<!-- end service item --><div class="col-sm-4"><div class="service-item icon-effect-1
icon-orange icon-effect-1a last"><a href="Abiturentlar.html"><i class="hi-icon icon
icon-Dollars"></i></a><h5 class="text-center">Abiturentlarga</h5><div class="main-
border orange"></div><p class="text-center">Bugungi kunga kelib informatika
kafedrasida 1000ga yaqin talabalar profesr o‘qituvcilardan taxsil olib
kelmoqdalar.</p></div></div><!-- end service item --></div> <!-- end row --></div>
<!-- end container --></section> <!-- end services --></header><!-- Footer quyi qsim--
><footer id="footer"><div class="container"><div class="footer-widgets"><div
class="row"><div class="col-md-4"><div class="footer-about-us"><h5 class="heading-
white">Bizning insitutimiz</h5><p> </p><div class="social-icons"><a href="#"><i
class="fa fa-facebook"></i></a><a href="#"><i class="fa fa-twitter"></i></a><a
href="#"><i class="fa fa-google-plus"></i></a><a href="#"><i class="fa fa-
linkedin"></i></a><a href="#"><i class="fa fa-pinterest-p"></i></a><a href="#"><i
class="fa fa-instagram"></i></a></div></div></div> <!-- end about us --><div
class="col-md-4"><h5 class="heading-white">Manzil</h5><div class="office-
1"><p>O‘zbekiston, Farg‘ona, Qo‘qon</p><p>Telefon: +998 97 215 70-
13</p><p>Email: <a
href="mailto:Jumanqo‘ziyev@gmail.ru">Jumanqo‘ziyev@gmail.ru</a></p></div></di
v> <!-- end stay in touch --><div class="col-md-4"><h5 class="heading-
white">SO‘NGI YANGILIKLAR</h5><div class="footer-posts"><div class="footer-
entry"><h6><a href="blog-single.html"></a></h6><span><a href="blog-
single.html"></a></span></div> <!-- end entry --><div class="footer-entry"><h6><a
href="blog-single.html"></a></h6><span><a href="blog-
single.html"></a></span></div> <!-- end entry --><div class="footer-entry"><h6><a
href="blog-single.html"></a></h6><span> <a href="blog-
single.html"></a></span></div> <!-- end entry --></div> <!-- end footer posts --
></div> <!-- end latest posts --></div> <!-- end row --></div> <!-- end footer widgets --
></div> <!-- end container --><div class="bottom-footer"><div class="container"><div
class="row"><div class="col-xs-12 text-center"><div class="copyright">QDPI fizika
matematika fakulteti informatika yo‘nalishi | <a
href="http://www.kspi.uz">WWW.KSPI.UZ</a></div></div> <!-- end col --></div>
<!-- end row --></div> <!-- end container --></div> <!-- end bottom footer --></footer>

```

```
<!-- end footer --><div id="back-to-top"><a href="#top"><i class="fa fa-angle-up"></i></a></div></div> <!-- end main-wrapper --></body></html>
```

Kafedra tarixi

[Bosh sahifa](#)
[Kafedra tarixi](#)
[O'qituvchilar](#)
[Talabalar](#)
[Abiturentlar](#)

Informatika o'qitish metodikasi kafedrasini 2015 yilda tashkil etilgan bo'lib, bugungi kunda kafedrada 27 nafar asosiy shaxs, 8 nafar o'rindosh, jami 35 nafar professor-o'qituvchilar faoliyat ko'rsatib kelmoqda, ulardan 8 nafari ilmiy darajali professor-o'qituvchilar: p.f.n., dotsent A.G' Eminov, t.f.n., dotsent X.I.Xonboboyev, t.f.n., dotsent S.Xaydarova, t.f.n., dotsent M.M.Aripov, t.f.n., dotsent R.N.Normatov, t.f.n. A.Q.Abdullayev, t.f.n. I.M.Siddiqov, falsafa doktori (PhD) I.M.Rasulov. Kafedra ilmiy salohiyati 22,8% ni tashkil etadi. 2018 yil 12 noyabrdan boshlab kafedraga t.f.n. I.M.Siddiqov mudirlik qilib kelmoqda. Kafedra professor-o'qituvchilari "Tizimli tahlil, ma'lumotlarni qayta ishlash va boshqarish", "Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlari", "Kompyuterlar, majmualar, tizimlar va tarmoqlar", "Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi", "Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari", "Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi" mavzularidagi ilmiy yonalishlar bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlarni amalga oshiradi. Mazkur ilmiy tadqiqot yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda 2018-2019 o'quv yilida kafedra a'zosi Rasulov I. "Talabalarning loyihalash madaniyatini kompyuter texnologiyalari vositasida rivojlantirish" mavzusida pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasini himoya qildi va kafedrada katta o'qituvchi lavozimida faoliyat ko'rsatmoqda. Kafedra katta o'qituvchisi Z.Marasulova "Umumiy o'rta ta'limda informatika va axborot texnologiyalari fani uzviyligi hamda uzluksizligini ta'minlash mexanizmi", katta o'qituvchi Sh.Axmadaliyev "Axborot-kommunikatsiyatarmoqlarida ma'lumotlarni ishonchli va mahfiy almashinuvi muhofazasini kriptografik ta'minlash masalalari yechimlarining tahlili" mavzusida, kafedraning qolgan professor-o'qituvchilari ham Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika instituti huzuridagi Qori Niyoziy nomli O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti bilan

```
<html class="no-js" lang="zxx"><head> <meta charset="utf-8"> <meta http-equiv="x-ua-compatible" content="ie=edge"> <title>Informatika</title> <meta name="description" content=""> <meta name="viewport" content="width=device-width, initial-scale=1"> <link rel="stylesheet" href="img/logo/munelar/stylemenu.css"> <link rel="stylesheet" href="img/logo/munelar/1style.css"> <link rel="stylesheet" href="img/logo/munelar/zoom.css"> <title>Kafedra tarixi</title> <style>#menu{ position: fixed; top: 0; left: 0; right: 0; background: #000055; width: 100%; margin: 0; padding: 10px 0 0 0; list-style: none; -moz-border-radius: 50px; border-radius: 50px; -moz-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c; -webkit-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c; box-shadow: 0 2px 1px #9c9cff;}</style></head><body><ul id="menu"><img src = 'img/logo/munelar/1.1.png' />
```

```

<li><a href="index.html">Bosh sahifa</a></li>
<li><a href="Kafedra tarixi.html">Kafedra tarixi</a></li>
<li><a href="O`qituvchilar.html">O`qituvchilar</a></li>
<li><a href="Talabalar.html">Talabalar </a></li>
<li><a href="Abiturentlar.html">Abiturentlar </a></li>
<div class="container">
  <input type="text" placeholder="Qidiruv...">
</div>
<div class="search"></div>
</ul>
</body>
<div class="content">
<div class="left">
  <h3>1-kolonka sarlovhasi </h3>
  <p><br>
  <p>
  </p>
</div>
<div class="center">
  <h3>2-kolonka sarlovhasi </h3>
  <p> <br><br>
  Informatika o`qitish metodikasi kafedrasi 2015 yilda tashkil etilgan bo`lib, bugungi kunda kafedrada 27 nafar asosiy shtatda, 8 nafar o`rindosh, jami 35 nafar professor-o`qituvchilar faoliyat ko`rsarib kelmoqda, ulardan 8 nafari ilmiy darajali professor-o`qituvchilar: p.f.n., dotsent A.G`Eminov, t.f.n., dotsent X.I.Xonboboyev, t.f.n., dotsent S.Xaydarova, t.f.n., dotsent M.M.Aripov, t.f.n., dotsent R.N.Normatov, t.f.n. A.Q.Abdullayev, t.f.n. I.M.Siddiqov, falsafa doktori (PhD) I.M.Rasulov. Kafedra ilmiy salohiyati 22,8% ni tashkil etadi. 2018 yil 12 noyabrdan boshlab kafedraga t.f.n. I.M.Siddiqov mudirlik qilib kelmoqda. Kafedra professor-o`qituvchilari "Tizimli tahlil, ma`lumotlarni qayta ishlash va boshqarish", "Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlari", "Kompyuterlar, majmualar, tizimlar va tarmoqlar", "Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta`limotlar tarixi", "Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari", "Aniq va tabiiy fanlarni o`qitish metodikasi" mavzularidagi ilmiy yonalishlar bo`yicha ilmiy tadqiqot ishlarini amalga oshiradi. Mazkur ilmiy tadqiqot yo`nalishlaridan kelib chiqqan holda 2018-2019 o`quv yilida kafedra a`zosi Rasulov I. "Talabalarning loyihalash madaniyatini kompyuter texnologiyalari vositasida rivojlantirish" mavzusida pedagogika fanlari bo`yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasini himoya qildi va kafedrada katta o`qituvchi lavozimida faoliyat ko`rsatmoqda. Kafedra katta o`qituvchisi Z.Marasulova "Umumiy o`rta ta`limda informatika va axborot texnologiyalari fani uzviyligi hamda uzluksizligini ta`minlash mexanizmi", katta o`qituvchi Sh.Axmadaliyev "Axborot-kommunikatsiyatararmoqlarida ma`lumotlarni ishonchli va mahfiy almashinuvi muhofazasini kriptografik ta`minlash masalalari yechimlarining tahlili" mavzusida, kaferdaning qolgan professor-o`qituvchilari ham Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika instituti huzuridagi Qori Niyoziy nomli O`zbekiston pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti bilan hamkorlikda falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishmoqda.

```

2018-2019 o`quv yilida kafedra professor-o`qituvchilari tomonidan 3 ta patent (№ DGU 06080, № DGU 06081, № DGU 06138) olishga erishildi, xorijiy jurnallarda 4 ta, OAK tasarrufidagi jurnallarda 6 ta ilmiy maqolalar chop etildi. Kafedrada xorijiy OTMLar bilan o`zaro hamkorlik ishlari yaxshi yo`lga qo`yilgan. Jumladan, Qo`qon davlat pedagogika instituti va Rossiya Federatsiyasi, Rossiya davlat kasb-hunar pedagogika universiteti o`rtasida imzolangan memorandumga asosan 2019/2020 o`quv yilidan boshlab kafedra qoshida qo`shma dastur doirasida 5110700 – “Informatika o`qitish metodikasi” bakalavriat ta`lim yo`nalishi bo`yicha mutaxassislar tayyorlash yo`lga qo`yildi. 2019 yil 5 martdan 5 aprelga qadar Rossiya davlatining Rossiya davlat gumanitar universiteti professori Kozlov Aleksandr Dmitriyevich kafedraning 2-bosqich talabalari uchun “Dasturlash tillari” va “Kompyuter ta`minoti” fanlaridan ma`ruza va amaliy mashg`ulotlar o`tkazdi. 2019/2020 o`quv yilining may oyida esa Rossiyaning Janubiy Ural davlat gumanitar-pedagogika universiteti professori Ruzakov Andrey Aleksandrovich kafedra ta`lim yo`nalishining 3-bosqich talabalari uchun “Informatika o`qitish metodikasi” fanidan nazariy va amaliy mashg`ulotlar o`tib berishi rejalashtirilgan. 5110700 – “Informatika o`qitish metodikasi” ta`lim yo`nalishi iqtidorli talabalari orasidan ko`plab nomdor stependiyalar sovrindorlari yetishib chiqqan. Xususan, 2018-2019 o`quv yilida O`zbekiston Respublikasi Oliy va O`rta maxsus ta`lim vazirligining 2018 yil 25 sentyabrdagi “2018-2019 o`quv yili uchun respublika oliy ta`lim muassasalari talabalariga O`zbekiston Respublikasi Davlat stipendiyalarini (Navoiy, Beruniy, Ulug`bek, Ibn Sino, Imom al-Buxoriy, Islom Karimov) tayinlash to`g`risida”gi buyrug`iga asosan kafedra ta`lim yo`nalishi 4-bosqich talabasi Mamasoliyev Akmaljon Azizjon o`g`li Navoiy stipendiyasiga sazovor bo`ldi.

</p> </div> <div class="right"> <p> tcjyytvytvuyuy
ggghjkkkkk

 </p></body></html>

O`qituvchilar

[Bosh sahifa](#)
[Kafedra tarixi](#)
[O`qituvchilar](#)
[Talabalar](#)
[Abiturentlar](#)

Haydarova Sapiyaxon

Siddiqov Ilhomjon

Axmadaliyev Shaxobiddin

Abdullayev Alibek Qodiraliyevich

Rasulov I

Najmiddinov F

June 2020						
Sun	Mon	Tue	Wed	Thu	Fri	Sat
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

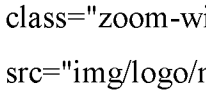
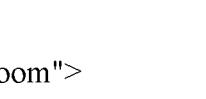
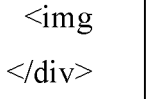
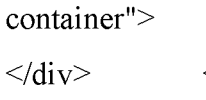
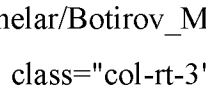
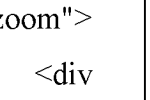
```

<!doctype html><html class=
"no-js" lang="zxx"><head>    <meta charset="utf-8">    <meta http-equiv="x-ua-
compatible" content="ie=edge">    <title>O`qituvchilar</title>    <meta
name="description" content="">    <meta name="viewport" content="width=device-
width, initial-scale=1">    <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/stylemenu.css">    <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/1style.css">    <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/zoom.css">
<title>Informatika</title>    <style>#menu{ position: fixed; top: 0; left: 0; right: 0;
background: #000055; width: 100%; margin: 0; padding: 10px 0 0 0; list-style: none;
-moz-border-radius: 50px; border-radius: 50px; -moz-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c;
-webkit-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c; box-shadow: 0 2px 1px #9c9cff;}
</style></head><body><ul id="menu"><img src = 'img/logo/munelar/1.1.png' />
    <li><a href="index.html">Bosh sahifa</a></li>    <li><a
href="Kafedra tarixi.html">Kafedra tarixi</a></li>    <li><a
href="O`qituvchilar.html">O`qituvchilar</a></li>    <li><a
href="Talabalar.html">Talabalar    </a></li>
  
```

```

href="Abiturentlar.html">Abiturentlar </a></li> <div
class="container"> <input type="text" placeholder="Qidiruv..."> <div
class="search"></div> </ul> </body><!--2-qisim --><div
class="content"> <div class="left"> <h3>1-kolonka sarlovhasi </h3> <p><br>
</p> <p> <!-- <video width="250" height="200"
controls="controls"> <source src="img/logo/munelar/video.mp4"></video> -->
</p> </div> <div class="center"> <h3>2-kolonka sarlovhasi </h3>
<p> <br><br> <table> <tr> <td><section> <div class="rt-container">
<div class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-container">  </div> </div>
Haydarova Sapiyaxon <div class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-
container">  </div>
Abdullayev Alibek Qodiraliyevich </div> <div class="col-rt-3"> <div
class="zoom-within-container">  </div> </div>
Marahimov_I<div class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-container">
 </div> </div>
Turdaliyev_S</div><div class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-container">
 </div> </div>
Mahkamov_I</section></td><td><section> <div class="rt-container"> <div
class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-container">  </div> </div>
Siddiqov Ilhomjon <div class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-
container"> 
</div> Rasulov_I </div><div class="col-rt-3"> <div class="zoom-
within-container">  </div> </div> Mamadaliyev_T <div class="col-rt-3">
<div class="zoom-within-container">  </div> </div>
Xasanov_A</div><div class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-container">
 </div> </div>
Shirinov_F</section></td><td><section> <div class="rt-container"> <div
class="col-rt-3"> <div class="zoom-within-container">  </div>

```

	Axmadaliyev Shaxobiddin		
	Botirov_M		

Kafedra professor-o`qituvchilari “Tizimli tahlil, ma`lumotlarni qayta ishlash va boshqarish”, “Avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlari”, “Kompyuterlar, majmualar, tizimlar va tarmoqlar”, “Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta`limotlar tarixi”, “Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari”, “Aniq va tabiiy fanlarni o`qitish metodikasi” mavzularidagi ilmiy yonalishlar bo`yicha ilmiy tadqiqot ishlarini amalga oshiradi. Mazkur ilmiy tadqiqot yo`nalishlaridan kelib chiqqan holda 2018-2019 o`quv yilida kafedra a`zosi Rasulov I. “Talabalarning loyihalash madaniyatini kompyuter texnologiyalari vositasida rivojlantirish” mavzusida pedagogika fanlari bo`yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyatsini himoya qildi va kafedrada katta o`qituvchi lavozimida faoliyat ko`rsatmoqda. Kafedra katta o`qituvchisi Z.Marasulova “Umumiy o`rta ta`limda informatika va axborot texnologiyalari fani uzviyligi hamda uzluksizligini ta`minlash mexanizmi”, katta o`qituvchi Sh.Axmadaliyev “Axborot-kommunikatsiyatarmoqlarida ma`lumotlarni ishonchli va mahfiy almashinuvi muhofazasini kriptografik ta`minlash masalalari yechimlarining tahlili” mavzusida, kaferdaning qolgan professor-o`qituvchilari ham Nizomiy nomidagi Toshkentdavlat pedagogika instituti huzuridagi Qori Niyoziy nomli O`zbekiston pedagogika fanlariilmiy tadqiqot instituti bilan hamkorlikda falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishmoqda. 2018-2019 o`quv yilida kafedra professor-o`qituvchilari tomonidan 3 ta patent (№ DGU 06080, № DGU 06081, № DGU 06138) olishga erishildi, xorijiy jurnallarda 4 ta, OAK tasarrufidagi jurnallarda 6 ta ilmiy maqolalar chop etildi. Kafedrada xorijiy OTMLar bilan o`zaro hamkorlik ishlari yaxshi yo`lga qo`yilgan. Jumladan, Qo`qon davlat pedagogika instituti va Rossiya Federatsiyasi, Rossiya davlat kasb-hunar pedagogika universiteti o`rtasida imzolangan memorandumga asosan 2019/2020 o`quv yilidan

boshlab kafedra qoshida qo'shma dastur doirasida 5110700 – “Informatika o'qitish metodikasi” bakalvriat ta'lim yo'nalishi bo'yicha mutaxassislar tayyorlash yo'lga qo'yildi. 2019 yil 5 martdan 5 aprelga qadar Rossiya davlatining Rossiya davlat gumanitar universiteti professori Kozlov Aleksandr Dmitriyevich kafedraning 2-bosqich talabalari uchun “Dasturlash tillari” va “Kompyuter ta'minoti” fanlaridan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar o'tkazdi. 2019/2020 o'quv yilining may oyida esa Rossiyaning Janubiy Ural davlat gumanitar-pedagogika universiteti professori Ruzakov Andrey Aleksandrovich kafedra ta'lim yo'nalishining 3-bosqich talabalari uchun “Informatika o'qitish metodikasi” fanidan nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tib berishi rejalashtirilgan.

```

</p> </div> <div class="right"> <p> tcjyytyvyvyuvuy
<br>gggghjkkkkk<br> <br> </p> <left><script language="javascript"
type="text/javascript">var day_of_week = new
Array('Sun','Mon','Tue','Wed','Thu','Fri','Sat');var month_of_year = new
Array('January','February','March','April','May','June','July','August','September','October',
'November','December');// DECLARE AND INITIALIZE VARIABLESvar Calendar =
new Date();var year = Calendar.getFullYear(); // Returns yearvar month =
Calendar.getMonth(); // Returns month (0-11)var today = Calendar.getDate(); //
Returns day (1-31)var weekday = Calendar.getDay(); // Returns day (1-31)var
DAYS_OF_WEEK = 7; // "constant" for number of days in a weekvar
DAYS_OF_MONTH = 31; // "constant" for number of days in a monthvar cal; //
Used for printingCalendar.setDate(1); // Start the calendar day at
'1'Calendar.setMonth(month); // Start the calendar month at now/* VARIABLES FOR
FORMATTINGNOTE: You can format the 'BORDER', 'BGCOLOR',
'CELLPADDING', 'BORDERCOLOR' tags to customize your caledanr's look. */var
TR_start = '<TR>';var TR_end = '</TR>';var highlight_start = '<TD
WIDTH="30"><TABLE CELLSPACING=0 BORDER=1 BGCOLOR=DEDEFF
BORDERCOLOR=CCCCCC><TR><TD
WIDTH=20><B><CENTER>';var
highlight_end = '</CENTER></TD></TR></TABLE></B>';var TD_start = '<TD
WIDTH="30"><CENTER>';var TD_end = '</CENTER></TD>';/* BEGIN CODE FOR
CALENDARNOTE: You can format the 'BORDER', 'BGCOLOR', 'CELLPADDING',
'BORDERCOLOR'tags to customize your calendar's look.*/cal = '<TABLE
BORDER=1 CELLSPACING=0 CELLPADDING=0
BORDERCOLOR=BBBBBB><TR><TD>';cal += '<TABLE BORDER=0
CELLSPACING=0 CELLPADDING=2>' + TR_start;cal += '<TD COLSPAN="" +

```

```

DAYS_OF_WEEK + " BGCOLOR="#EFEFEF"><CENTER><B>';cal +=
month_of_year[month] + ' ' + year + '</B>' + TD_end + TR_end;cal += TR_start;//
DO NOT EDIT BELOW THIS POINT  /// LOOPS FOR EACH DAY OF
WEEKfor(index=0; index < DAYS_OF_WEEK; index++){// BOLD TODAY'S DAY
OF WEEKif(weekday == index)cal += TD_start + '<B>' + day_of_week[index] + '</B>'
+ TD_end;// PRINTS DAYelsecal += TD_start + day_of_week[index] + TD_end;}cal
+= TD_end + TR_end;cal += TR_start;// FILL IN BLANK GAPS UNTIL TODAY'S
DAYfor(index=0; index < Calendar.getDay(); index++)cal += TD_start + ' ' +
TD_end;// LOOPS FOR EACH DAY IN CALENDARfor(index=0; index <
DAYS_OF_MONTH; index++){if( Calendar.getDate() > index ){ // RETURNS THE
NEXT DAY TO PRINT week_day =Calendar.getDay(); // START NEW ROW FOR
FIRST DAY OF WEEK  if(week_day == 0) cal += TR_start;  if(week_day !=
DAYS_OF_WEEK) { // SET VARIABLE INSIDE LOOP FOR INCREMENTING
PURPOSES  var day = Calendar.getDate(); // HIGHLIGHT TODAY'S DATE  if(
today==Calendar.getDate() ) cal += highlight_start + day + highlight_end + TD_end; //
PRINTS DAY  else cal += TD_start + day + TD_end; } // END ROW FOR
LAST DAY OF WEEK  if(week_day == DAYS_OF_WEEK) cal +=
TR_end; } // INCREMENTS UNTIL END OF THE MONTH
Calendar.setDate(Calendar.getDate()+1);}// end for loopcal +=
'</TD></TR></TABLE></TABLE>';// PRINT
CALENDARdocument.write(cal);// End --
</script></left></body></html>

```

Talabalar

QDPI
Bosh sahifa
Kafedra tarixi
O`qituvchilar
Talabalar
Abiturentlar
Q

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ADLIYA VAZIRLIGIDA
DAVLAT ROYXATIDAN O`TKAZILDI
ROYXAT RAQAMI: 3069
2018 yil 06 sentabr

**ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРИНИНГ
БУЙРУҒИ**

**Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш
ва баҳолаш тизими тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида**

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг камровли ислохотларда фаол иштирокчини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарорига мувофиқ буюраман:

- Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолаш тизими тўғрисидаги низом иловага мувофиқ тасдиқлансин.
- Мазкур буйруқ расмий эълон қилинган кундан эътиборан қучга киради.

Вазир **И. Маджидов**

Тошкент ш.,
2018 йил 9-декабр
19-2018-сон


```

<html class="no-js" lang="zxx"><head>    <meta charset="utf-8">    <meta http-
equiv="x-ua-compatible" content="ie=edge">    <title>Informatika</title>    <meta
name="description" content="">    <meta name="viewport" content="width=device-
width, initial-scale=1">                                <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/stylemenu.css">                <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/1style.css">                    <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/zoom.css">
<title>Informatika</title>    <style>#menu{ position: fixed; top: 0; left: 0; right: 0;
background: #000055; width: 100%; margin: 0; padding: 10px 0 0 0; list-style: none;
-moz-border-radius: 50px; border-radius: 50px; -moz-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c;
-webkit-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c; box-shadow: 0 2px 1px #9c9cff;}
</style></head><body><ul id="menu"><img src = 'img/logo/munelar/1.1.png' />
    <li><a href="index.html">Bosh sahifa</a></li>                <li><a
href="Kafedra tarixi.html">Kafedra tarixi</a></li>                <li><a
href="O`qituvchilar.html">O`qituvchilar</a></li>                <li><a
href="Talabalar.html">Talabalar    </a></li>                <li><a

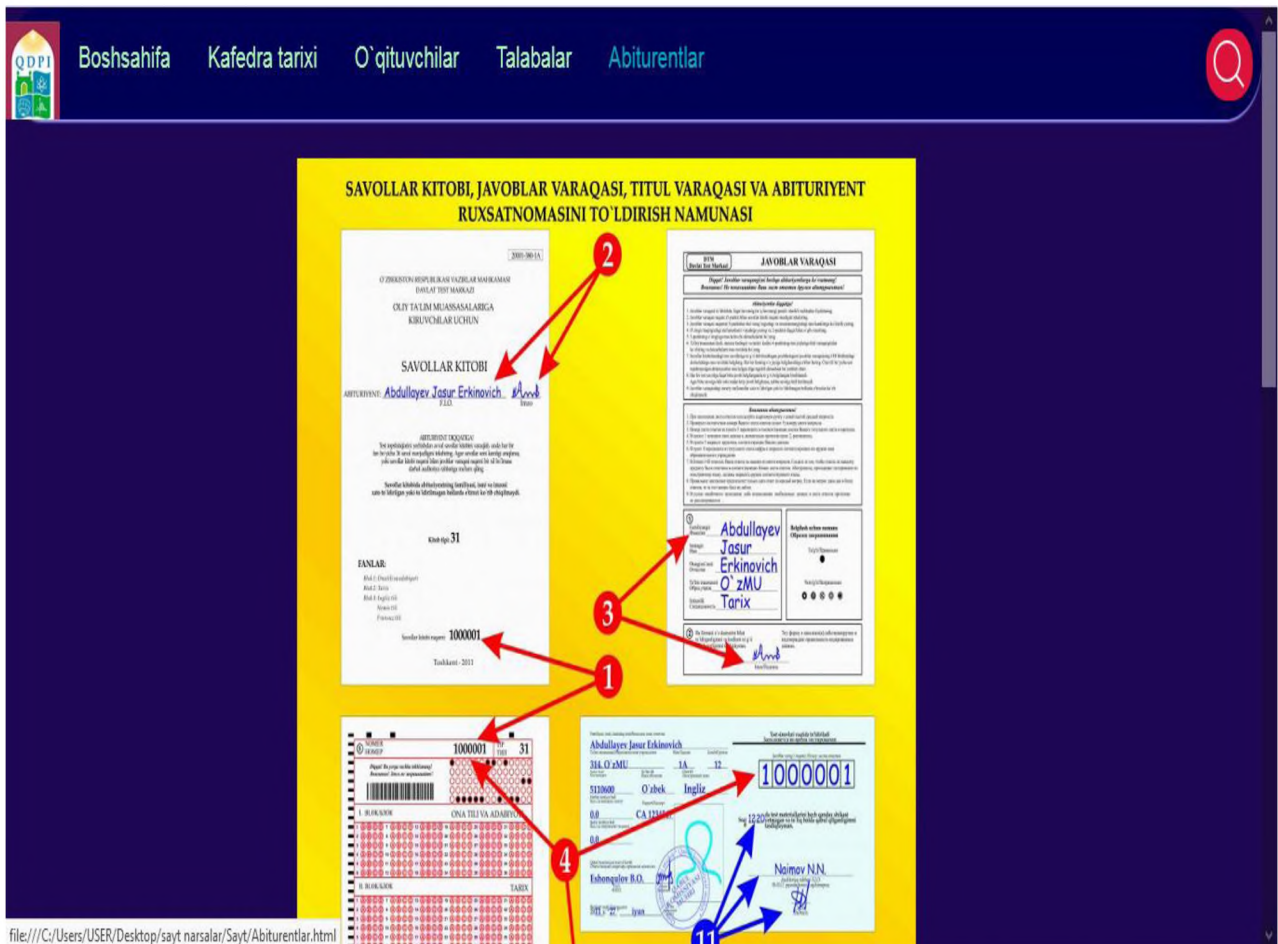
```

```

href="Abiturentlar.html">Abiturentlar </a></li> <div
class="container"> <input type="text" placeholder="Qidiruv..." <div
class="search"></div> </div> </ul> <div class="content"> <div
class="left"> <h3>1-kolonka sarlovhasi </h3> <p><br> </p> <p>
</p> </div> <div class="center"> <h3>2-kolonka sarlovhasi </h3>
<p> <br><br> 
</p> </div> <div class="right"> <p> tcjyytvytvyuvuy <br>ggggghjkkkkk<br>
<br> </p> </body>

```

Abiturentlar


```

<html class="no-js" lang="zxx"><head> <meta charset="utf-8"> <meta http-
equiv="x-ua-compatible" content="ie=edge"> <title>Informatika</title> <meta
name="description" content=""> <meta name="viewport" content="width=device-
width, initial-scale=1"> <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/stylemenu.css"> <link rel="stylesheet"

```

```

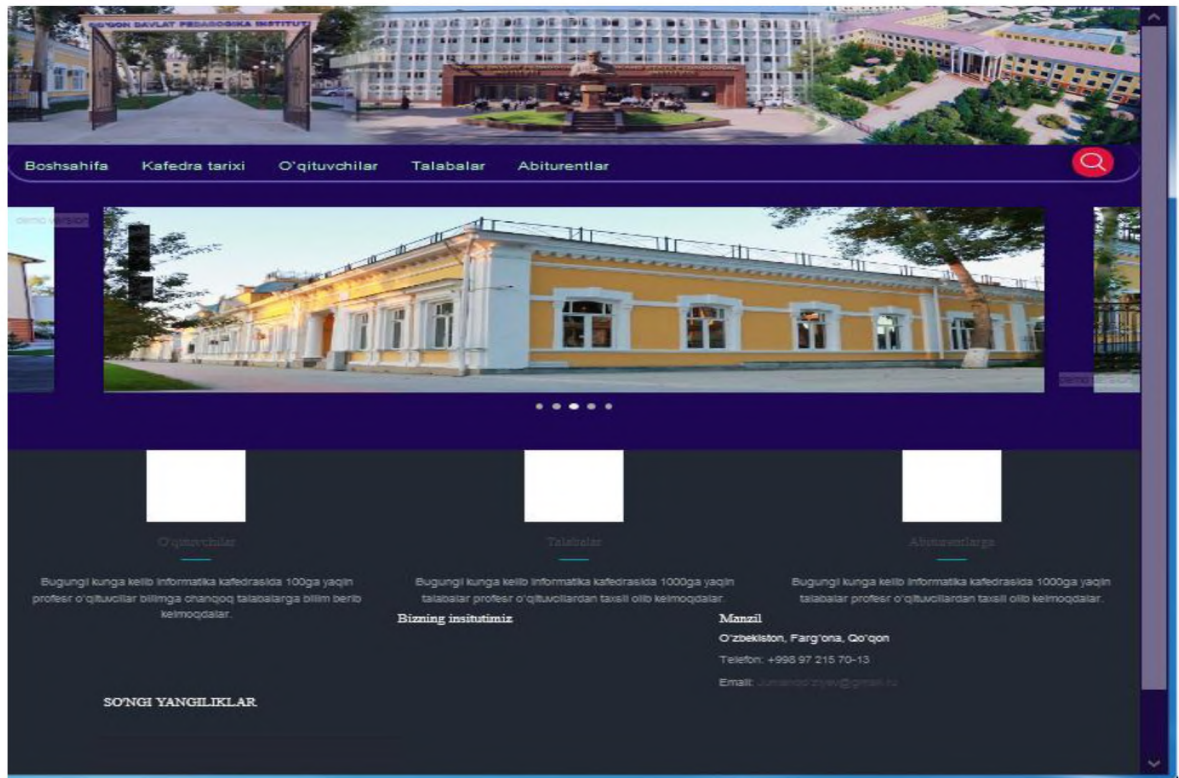
href="img/logo/munelar/1style.css"> <link rel="stylesheet"
href="img/logo/munelar/zoom.css">
<title>Informatika</title> <style>#menu{ position: fixed; top: 0; left: 0; right:
0; background: #000055; width: 100%; margin: 0; padding: 10px 0 0 0; list-style:
none; -moz-border-radius: 50px; border-radius: 50px; -moz-box-shadow: 0 2px
1px #9c9c9c; -webkit-box-shadow: 0 2px 1px #9c9c9c; box-shadow: 0 2px 1px
#9c9cff;} </style></head><body><ul id="menu"><img src =
'img/logo/munelar/1.1.png' /> <li><a
href="index.html">Boshshahifa</a></li> <li><a href="Kafedra
tarixi.html">Kafedra tarixi</a></li> <li><a
href="O`qituvchilar.html">O`qituvchilar</a></li> <li><a
href="Talabalar.html">Talabalar </a></li> <li><a
href="Abiturentlar.html">Abiturentlar </a></li> <div
class="container"> <input type="text" placeholder="Qidiruv..."> <div
class="search"></div> </div> </ul> <div class="content"> <div
class="left"> <h3>1-kolonka sarlovhasi </h3> <p><br> </p>
<p> </p> </div> <div class="center">
<h3>2-kolonka sarlovhasi </h3> <p> <br><br>  </p> </div>
<div class="right"> <p> tcjyytvytyvuy <br>gggghjkkkkk<br> <br> </p>
</body>

```

3.2 Web saytdan foydalanish yo‘riqnomasi

Qo‘qon Davlat pedagogika institute Fizika-matematika fakulteti informatika o‘qtish metodikasi kafedrasidan foydalanish haqida yoriqnomasi. Bizning ushbu saytimizda Boshshahifa, Kafedra tarixi, O‘qituvchilar, Talabalar, Abiturentlar kabi bandleari mavjud

Bosh sahifa quyidagi korinishga ega

Bunda foydalanuvchilar ohirgi kiritilgan yangiliklarni ko‘rishlari va kafedra yangiliklaridan foydalanishlari mumkin bo‘ladi.

Kafedra tarixi bo‘limida “Informatika o‘qitish metodikasi” kafedrasining tarixi haqida malumot olishlari mumkin bo‘ladi jumladan nechanchi yilda tashkil topgan va nechta o‘qituvchi ishlab kelayotgani haqida malumot olish mumkin ushbu bandning ko‘rinishi quydagicha.

O'qituvchilar bolimida o'qituvchilar haqida toliq ma'lumot berilgan bo'lib bugungi kunga kelib informatika kafedrasida 35 nafar professor-o'qituvchilar faoliyat ko'rsarib kelmoqda, ulardan 8 nafari ilmiy darajali professor-o'qituvchilar: p.f.n., dotsent A.G'.Eminov, t.f.n., dotsent X.I.Xonboboyev, t.f.n., dotsent S.Xaydarova, t.f.n., dotsent M.M.Aripov, t.f.n., dotsent R.N.Normatov, t.f.n. A.Q.Abdullayev, t.f.n. I.M.Siddiqov, falsafa doktori (PhD) I.M.Rasulov. Kafedra ilmiy salohiyati 22,8% ni tashkil etadi.

QDPF Bosh sahifa Kafedra tarixi O'qituvchilar Talabalar Abiturentlar

June 2020						
Sun	Mon	Tue	Wed	Thu	Fri	Sat
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Haydarova Sapiyaxon

Siddiqov Ilhomjon

Axmadaliyev Shaxobiddin

Abdullayev Alibek Qodiraliyevich Rasulov_I

Najmiddinov_F

Saytimizning Talabalar hamda Abiturentlar uchun bandlari mavjud bo'lib bu yerda talabalar baholash nizomi hamda fanlarning ishchi dasturlarini yuklab olishlari mumkin bo'ladi.

Xulosa

Bu magistrlik disertatsiyamni yozish davomida juda ko'p kitoblar, malumotlar va dasturlar bilan ishlab o'zimga kerakli bo'lgan juda ko'p ma'lumotlarga ega bo'ldim. Men shu xulosaga keldimki informatika va axborot texnologiyasi O'zbekistonimizning jaxonga yuz tutishida juda katta ahamiyatga ega. Xulosa qilib shularni aytishim mumkinki, men informatika o'qitish metodikasi yo'nalishida o'qib kompyuter sir-asrorlarini o'rgandim va shu bitiruv ishimni yaratdim. Bu magistrlik disertatsiyamni bajarishda o'zim bilmagan yana ko'pgina bilimlarga ham ega bo'lib o'z bilimlarini yanada mustahkamladim.

Loyixani bajarish davrida Adobe Photoshop CS, JavaScript, Xampp control panel dasturlari, PHP dasturlash tili va HTML tillarini chuqur va mukammal o'rgandim.

Magistrlik disertatsiyamni bajarish davrida men dasturlash tillarini yanada mustaqil o'rgandim, bundan tashqari yangi kompyuter texnikalaridan foydalanishni ham o'rgandim, masalan diplom ishimni bajarish davomida internetdan foydalanish, internet uchun ma'lumot tayyorlash va Web sahifalar yaratishni o'rgandim.

MDI mavzuimni bajarishda Internet tarmog'idan ham keng foydalandim. Sababi o'zim qiziqqan sohani yanada mukammal o'rganish niyatida edim va niyatimga qisman bo'lsa ham erishdim. Shu bilan birgalikda Internet tarmog'idan foydalanishni ham mukammal o'rganib oldim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barkamol avlod — O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. (O‘zbekiston Respublikasining «Ta‘lim To‘g‘risida» va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida»gi qonunlar).—T.: «Sharq», 1998.
2. Informatika: Kasb-xunar kollejlari uchun o‘quv dasturi.Mualliflar jamoasi: A.A.Abduqodirov, R.D. Alov, R.R. Boqiev va boshqalar—T.:2000.
3. S.S.Qosimov. Axborot texnologiyalari. O‘quv qo‘llanma. — Toshkent. "Aloqachi", 2006.
4. Simpson G. «Professionalnaya rabota na personalnom kompyutere» M.: Finanso‘ i statistika. 1988 g. 288 str.
5. “VB NET Complete”. BPB Publication, NewDelhi-2002 y.
6. Matrosov, Sergev, Chaunin. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000
7. Vaynam L, Vaynam V, Dinamicheskiy HTML. Diasoft 2001
8. Uilton P. Java Script. Osnovo‘. Simvol-plyus. 2002
9. «Osvooy samoyatoyatelyno RNR4». Per.s angl. – M.:Izdatel’skiy dom «Vil’yams», 2001.
10. Ensiklopediya. Kibernetika.1-2 t. Kiev 1974
11. PHP. Полное руководство и справочник функций Автор: [Лукьянов М.Ю.](#) Год издания: 2020
12. Programming PHP. Creating Dynamic Web Pages (4 ed) Автор: [Kevin Tatroe, Peter MacIntyre](#) Год издания: 2020
13. N.E.Kobrinskiy Bvedenie v ekonomicheskuyu kibernetiku. M. 1975.
14. <http://www.php.net>
15. <http://www.php.net/manual>
16. <http://www.fagts.com/knowledge-base/index.phtml>
17. <http://www.netcraft.com>